

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยสู่ประชาคมอาเซียน มีเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) แนวคิดการพัฒนารูปแบบ
 - 2) แนวคิดเกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัย
 - 3) แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
 - 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดการพัฒนารูปแบบ

1. ความหมายของรูปแบบ

คำว่ารูปแบบได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

Bardo และ Hartman (1982, pp. 70-71) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึงสิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้บรรยายคุณลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจองค์ประกอบของรูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์แต่ละอย่างและไม่มีข้อกำหนดตายตัว

Daft (1992, p. 20) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนอย่างง่ายที่ใช้อธิบายมิติที่สำคัญบางมิติขององค์กร

Husen และ Postlethwaite (1994, p. 32) กล่าวว่า รูปแบบมีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ได้พิสูจน์แล้วสำหรับองค์ประกอบจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดอย่างน้อยเพียงใดจึงเหมาะสมนั้น ไม่ได้มีการกำหนดไว้แน่นอนว่าเราต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ทั้งนี้ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะปรากฏการณ์ที่สนใจศึกษาหรือจะออกแบบแนวคิดทฤษฎี และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

จรรยา ชื่นเกษม (2552, หน้า 123) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองหรือโครงสร้างที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบสำคัญแทนสภาพความเป็นจริงอย่างใดอย่างหนึ่งให้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้นและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป

สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์ (2553, หน้า 12) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างทางความคิดรวบยอด ประกอบด้วยหลักการ แนวคิด และองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งมีความสัมพันธ์กับ

องค์ประกอบในเรื่องที่จะศึกษา และมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีในเรื่องของแนวคิดโดยแสดงออกมาได้ ในรูปของข้อเสนอฟออธิบายหรือเป็นตัวแทนเชิงรูปธรรมของปรากฏการณ์ที่ศึกษานั้น

จากความหมายของรูปแบบตามที่นักวิชาการกล่าวไว้ข้างต้น สรุปว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่ง ที่กำหนดขึ้นเพื่อแสดงถึงโครงสร้างประกอบด้วยหลักการ แนวคิด องค์ประกอบ และขั้นตอนที่ สัมพันธ์กันในเรื่องที่จะศึกษาเพื่ออำนวยความสะดวกทำความเข้าใจ เป็นตัวแทนเชิงรูปธรรมของปรากฏการณ์ ที่ศึกษา และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป

2. ประเภทของรูปแบบ

หนังสือ The International Encyclopedia of Education ซึ่ง Husen และ Postlethwaite (1994, pp. 38 - 66) ได้กล่าวถึงประเภทของรูปแบบไว้ 5 ประเภท ดังนี้

2.1 รูปแบบเชิงอุปมาหรือเปรียบเทียบ (Analogue Models) เป็นรูปแบบที่ใช้ หลักการคิดหาเหตุผล รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ รูปแบบนี้ไม่ค่อยใช้ในสาขา สังคมและพฤติกรรมศาสตร์ ตัวอย่างของรูปแบบประเภทนี้ที่ใช้ในทางการศึกษา คือ ขนาดของ โรงเรียนหรือจำนวนของนักเรียนในโรงเรียน เกี่ยวข้องกับจำนวนนักเรียน ที่เข้ามาและออกไปโดยที่ จำนวนที่เข้ามาจากหลายแหล่ง / หลายปัจจัย เช่น ตามเกณฑ์อายุ ตามเขตพื้นที่ ตามการย้ายเข้า มาอยู่ของผู้ปกครอง ส่วนจำนวนนักเรียนที่ออกไป มาจากหลายแหล่งหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น อพยพ ตามผู้ปกครองออกไปอยู่ที่อื่น สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดของโรงเรียน รูปแบบนี้มีประโยชน์ในการ อธิบายการเปลี่ยนแปลงและการทำนายในอนาคต ซึ่งสามารถใช้ในการวางแผนและการกำหนด นโยบายได้

2.2 รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงออกด้วยการใช้คำพูด ภาษาท่าทาง รูปภาพ เป็นหลัก แต่รูปแบบนี้มีจุดอ่อนที่ขาดความชัดเจนแน่นอนที่ยากต่อการทดสอบ ฉะนั้นรูปแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับความชัดเจนของการใช้ภาษา

2.3 รูปแบบเชิงแบบแผน (Schematic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงแผนที่หรือแผนภูมิ ที่จะพยายามเชื่อมโยงหน่วยและกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาสัมพันธ์กัน รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาจิตวิทยา รูปแบบหนึ่งที่ใช้กันคือรูปแบบของ Guilford ที่เกี่ยวข้องกับระดับสติปัญญา ที่เกี่ยวข้องกัน 3 มิติ คือ ด้านเนื้อหา ด้านผลลัพธ์ และด้านการจัดกระทำ

2.4 รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematic Models) รูปแบบนี้เริ่มนิยมใช้มากขึ้นตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1960 ในสาขาวิชาพฤติกรรมศาสตร์สังคมศาสตร์และจิตวิทยา ส่วนสาขาทางการศึกษามีการ ใช้น้อยในการวิจัย แต่มีการนำมาใช้บ้างในเรื่องของการประเมิน รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์นี้มีประโยชน์ ที่สามารถทำให้ข้อสันนิษฐานได้มีการพิจารณาด้วยเชิงปริมาณ และทดสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์นี้สามารถเขียนความสัมพันธ์ได้ในรูปสูตร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ได้

2.5 รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) รูปแบบนี้เริ่มได้รับความสนใจในช่วงหลังปี ค.ศ. 1970 และนิยมใช้ในการวิจัยมากขึ้น เชื่อกันว่ารูปแบบนี้เริ่มใช้ในสาขาพันธุศาสตร์ ซึ่งมีการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) มาใช้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบเชิงเหตุผลนี้จะเกี่ยวข้องกับการสร้างสมการโครงสร้างอย่างง่ายของสาเหตุกับตัวแปร ต่าง ๆ ภายใต้การให้เหตุผล การตัดสินใจ

กล่าวได้ว่าประเภทของรูปแบบที่นำมาใช้เพื่อเป็นตัวแทนปรากฏการณ์ที่ศึกษามีการนำเสนอที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การใช้งาน และสาขาวิชาที่นำมาศึกษา ซึ่งแต่ละสาขาวิชานำมาใช้ประโยชน์แตกต่างกันโดย รูปแบบเชิงอุปมาใช้ประโยชน์ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงและเพื่อการทำนาย รูปแบบเชิงภาษาใช้ประโยชน์เพื่อนำเสนอเชิงสัญลักษณ์โดยใช้ภาษา และรูปภาพเป็นหลักในการนำเสนอ รูปแบบเชิงแบบแผนใช้เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่ศึกษาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ใช้เพื่อสรุปข้อสันนิษฐานจากสมการทางคณิตศาสตร์ และรูปแบบเชิงเหตุผลใช้เพื่อการตัดสินใจจากโครงสร้างตัวแปรที่ศึกษา

3. องค์ประกอบและการพัฒนารูปแบบ

การวิจัยที่ใช้รูปแบบจะพัฒนาความรู้ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น แต่รูปแบบที่ดีจะต้องมีลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษา และสามารถนำมาใช้เพื่อการอธิบาย ทำนาย หรือควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง จรรยา ชื่นเกษม (2552, หน้า 128) ระบุว่าในการจะกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นคงต้องพิจารณาจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎี ต่าง ๆ ในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของการกำหนดที่สอดคล้องกับความต้องการของการดำเนินงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดองค์การบริหาร หรือโครงสร้างของระบบบริหาร แนวทางการดำเนินการ ภาระหน้าที่ขององค์กรนั้น ๆ

Keeves (1988, p. 360) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของรูปแบบ 4 ประการ ได้แก่

1) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่า ความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ

2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3) รูปแบบควรจะต้องระบุ หรือชี้ให้เห็นถึงผลกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4) รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษาด้วย

บุญชม ศรีสะอาด (2557, ออนไลน์) กล่าวถึงการพัฒนาารูปแบบว่าจะต้องมีการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด ผลการศึกษาหรือวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบ หรือตัวแปรเหล่านั้น หรือการลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ สำหรับการพัฒนารูปแบบตามแนวคิดของ สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์ (2553, หน้า 18) ได้นำเสนอการพัฒนาารูปแบบมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การศึกษาหลักการองค์ความรู้ และข้อมูลพื้นฐานในการสร้างรูปแบบ
- 2) การศึกษาสภาพและปัญหาของรูปแบบที่จะพัฒนา
- 3) การสร้างรูปแบบ

4) การตรวจสอบหาความตรงของรูปแบบ การทดลองหรือการประเมินรูปแบบ สามารถทำได้ทั้ง 2 วิธี คือ วิธีที่ 1 การประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตามแนวคิดของ อีสเนอร์ (Eisner) และวิธีที่ 2 คือ การประเมินเพื่อตรวจสอบรูปแบบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้องครอบคลุม

- 5) การปรับปรุงรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์

ในการตรวจสอบโดยวิธีอ้างอิงผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship Model) เป็นแนวคิดของอีสเนอร์ (Eisner) รูปแบบที่ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะมีลักษณะสำคัญดังนี้ (ภูติศ พัดพิน, 2555, หน้า 19)

1) รูปแบบที่ประเมินโดยผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิ จะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่างๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจารณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับ คุณภาพประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) มีความละเอียดลึกซึ้ง ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย การใช้วิจารณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเท่านั้น รูปแบบนี้จึงเป็นที่นิยมในการนำมาใช้ประเมินผลในวงการอุดมศึกษา ที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นอย่างมาก

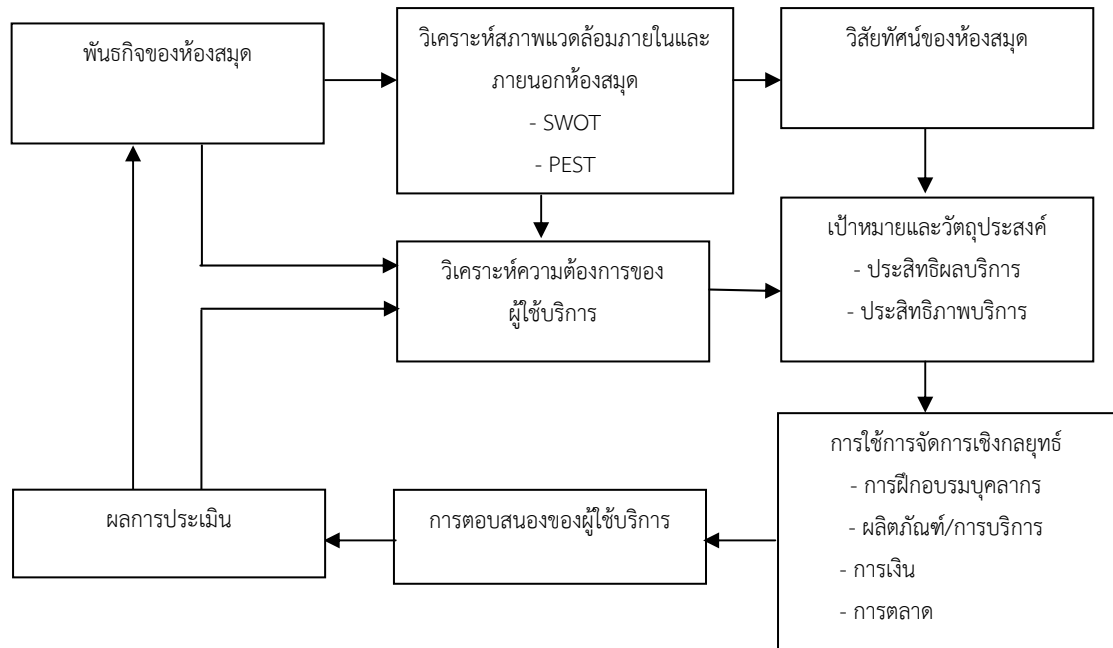
3) เป็นรูปแบบการประเมินที่ใช้ตัวบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมินผล โดยเน้นความเชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีวิจารณญาณที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิเอง

4) เป็นรูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่น ในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตาม อัยาศัยและความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม ประมวลและวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ ทั้งนี้การเลือก ผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และความน่าเชื่อถือ (High Credibility) ของวิชาชีพนั้นๆ

กล่าวได้ว่ารูปแบบจะต้องมีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างมีโครงสร้าง สามารถอธิบาย ปรากฏการณ์ สร้างความคิดรวบยอดใหม่ เพิ่มองค์ความรู้ในเรื่องที่ศึกษา ในการพัฒนารูปแบบมี วิธีการสำคัญคือ การศึกษาองค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางการสร้างรูปแบบตลอดจนการศึกษาสภาพ ปัญหาเพื่อนำผลมาใช้พัฒนารูปแบบ แล้วดำเนินการสร้างรูปแบบ และสุดท้ายตรวจสอบความตรง ของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หรือการนำรูปแบบนั้นไปใช้เพื่อตรวจสอบด้านการใช้ประโยชน์ ความ เหมาะสม และความถูกต้องของรูปแบบ สำหรับงานวิจัยที่พัฒนารูปแบบการดำเนินการโดยวิธีอิง ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นวิธีที่นิยมในระดับอุดมศึกษาและมีความน่าเชื่อถือได้ เพราะถือเป็นการตัดสินใจหรือการ วิพากษ์วิจารณ์โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในศาสตร์สาขาหรือวิชาชีพนั้นๆ เป็นอย่างดี เป็นสิ่งที่ ยอมรับได้ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ ความชำนาญการในวิชาชีพ มีความเที่ยงธรรม และมี วิจารณ์ญาณที่ดี จะทำให้รูปแบบที่ผ่านการตรวจสอบผู้ทรงคุณวุฒิมีความเชื่อมั่นและเที่ยงตรง

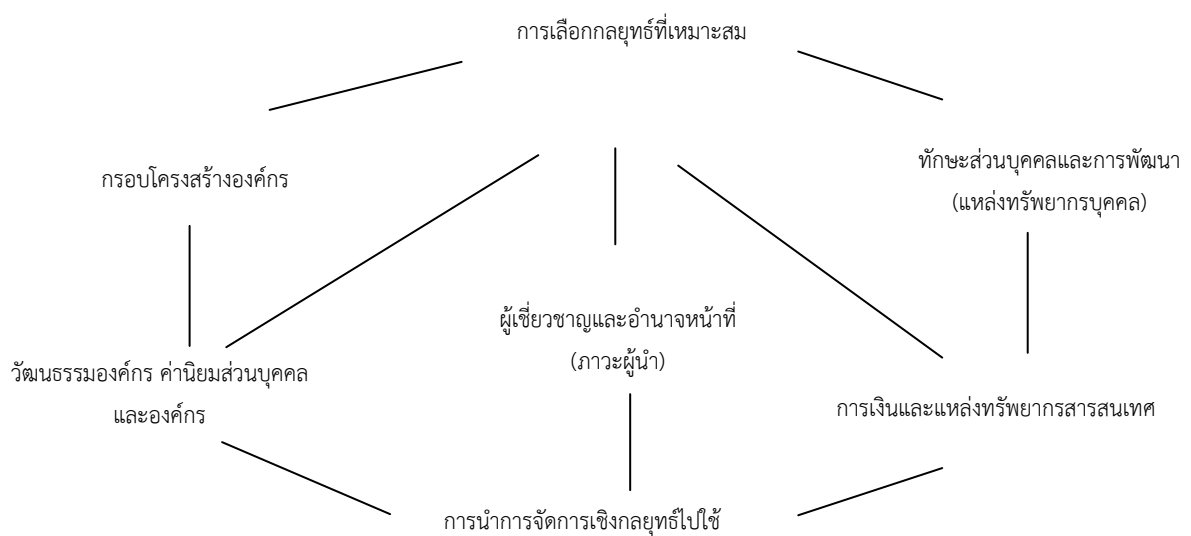
4. รูปแบบการจัดการห้องสมุดเชิงกลยุทธ์

การจัดการห้องสมุดเชิงกลยุทธ์ เป็นกระบวนการหรือรูปแบบกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อ มุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายสูงสุดและวัตถุประสงค์ของห้องสมุด กลยุทธ์จะเป็นการกำหนดทิศทาง ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการบริการ การเงิน บุคลากร และอัตรากำลังคน รวมถึงการตลาด บริการ ซึ่ง David (2007, p. 29) ได้นำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์ของ ห้องสมุด รายละเอียดภาพที่ 2.1 ดังนี้

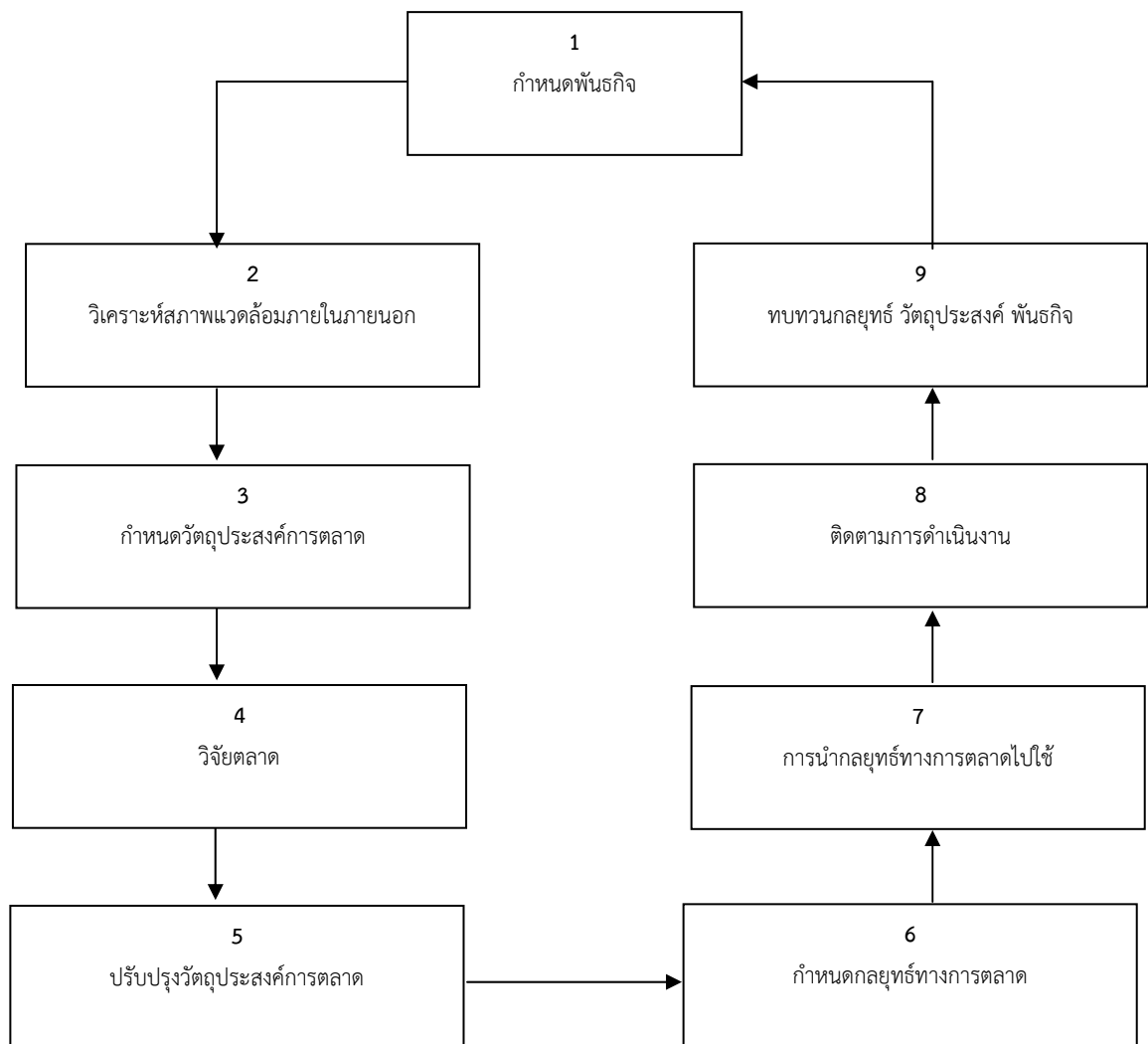
ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์ของห้องสมุด

สำหรับการนำการจัดการเชิงกลยุทธ์ไปใช้ต้องมีความสมดุลกันของโครงสร้างองค์กร ระบบการบริหารองค์กร วัฒนธรรมองค์กร และอำนาจหน้าที่ขององค์กร รูปแบบการนำการจัดการเชิงกลยุทธ์ไปใช้ดำเนินงานแสดงในภาพที่ 2.2 (David, 2007, p. 33)

ภาพที่ 2.2 รูปแบบการนำการจัดการเชิงกลยุทธ์ไปใช้ดำเนินงาน

จากการพัฒนาอินเทอร์เน็ตและระบบสารสนเทศดิจิทัล ห้องสมุดจึงต้องปรับตัวในการให้บริการสารสนเทศที่หลากหลายรูปแบบ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ให้ได้สารสนเทศที่เอื้อต่อวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กร และสามารถแข่งขันได้ โดยทั่วไปห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจะมีอินเทอร์เน็ตและเคเบิลทีวีไว้บริการ นักศึกษาหรือผู้ใช้บริการไม่ได้เสียเวลานานมากกับการเข้าถึงสารสนเทศ และรูปแบบการนำสารสนเทศในลักษณะสื่ออิเล็กทรอนิกส์และมัลติมีเดีย การเตรียมการด้านแผนเชิงกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อความอยู่รอดในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรง การบริการของห้องสมุดจำเป็นต้องมีแผนการตลาดที่น่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจแก่ผู้ใช้บริการและผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานร่วมกัน องค์ประกอบของแผนการตลาดแสดงดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 องค์ประกอบของแผนการตลาด

การจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านการตลาด จุดเริ่มต้นคือการกำหนดพันธกิจของห้องสมุด ตามด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในภายนอก จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของการบริหารจัดการ ซึ่งอาจใช้เทคนิค SWOT หรือ PEST แล้วจึงกำหนดวัตถุประสงค์ด้านการตลาด วิจัยตลาด เพื่อวิเคราะห์ความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้บริการ จะสามารถวางกลยุทธ์ทางการตลาดแล้วนำไปใช้งาน ติดตามการดำเนินงาน แล้วทบทวนหรือปรับปรุงกลยุทธ์การตลาดได้ จะเห็นว่าการตลาดช่วยให้องค์กรมีแผนกลยุทธ์ที่ดี แข่งขันด้านการตลาดได้ แผนกลยุทธ์จะช่วยให้องค์กรอยู่รอด และพัฒนาให้เติบโตได้ท่ามกลางการแข่งขันทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

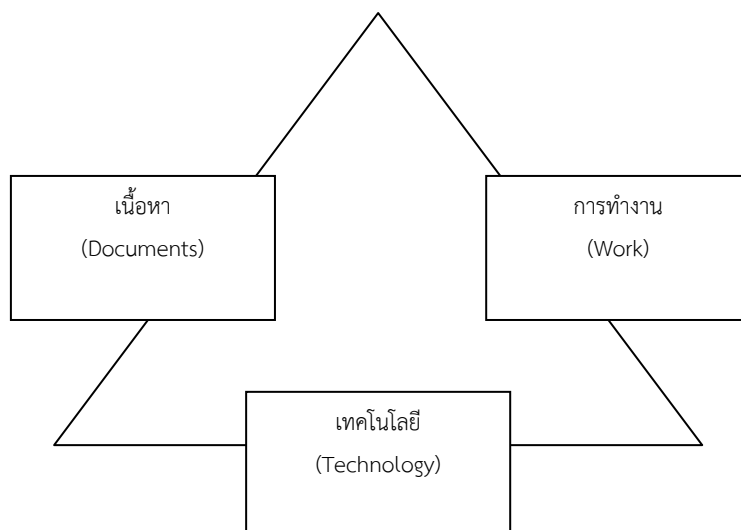
กล่าวได้ว่าการจัดการห้องสมุดเชิงกลยุทธ์ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องสมุด การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค การวิเคราะห์สภาพการแข่งขัน การนำไปใช้การควบคุมและการประเมิน ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ของห้องสมุด ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ห้องสมุดต้องปรับตัวในการให้บริการสารสนเทศที่หลากหลาย บริการสารสนเทศในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์และมัลติมีเดีย ตลอดจนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ทางการตลาดซึ่งมีความสำคัญต่อห้องสมุด และองค์กรสารสนเทศทั้งองค์กรธุรกิจที่แสวงหากำไรโดยการขายสินค้าและบริการ และหน่วยงานของรัฐที่ไม่แสวงหากำไร ห้องสมุดในปัจจุบันก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญและให้ความสนใจต่อการตลาดมากขึ้น จึงได้นำการตลาดมาปรับใช้ในการดำเนินงานด้วย เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สารสนเทศและบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการห้องสมุด

5. รูปแบบห้องสมุดดิจิทัล

Rowland และ Bawden (1999, pp. 192-202) ได้พัฒนารูปแบบห้องสมุดดิจิทัล โดยใช้รูปแบบของ Yates (1989) เป็นฐานการพัฒนา ซึ่งห้องสมุดดิจิทัลมีแนวคิด 3 องค์ประกอบคือ

- 1) เนื้อหาดิจิทัล การจัดเก็บ และการสื่อสารดิจิทัล
- 2) แหล่งบริการสารสนเทศหรือสถานที่บริการดิจิทัล
- 3) เทคโนโลยีและฐานข้อมูลดิจิทัล

โดยรูปแบบห้องสมุดดิจิทัลของ Yates มี 3 องค์ประกอบดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 รูปแบบห้องสมุดดิจิทัลของ Yates

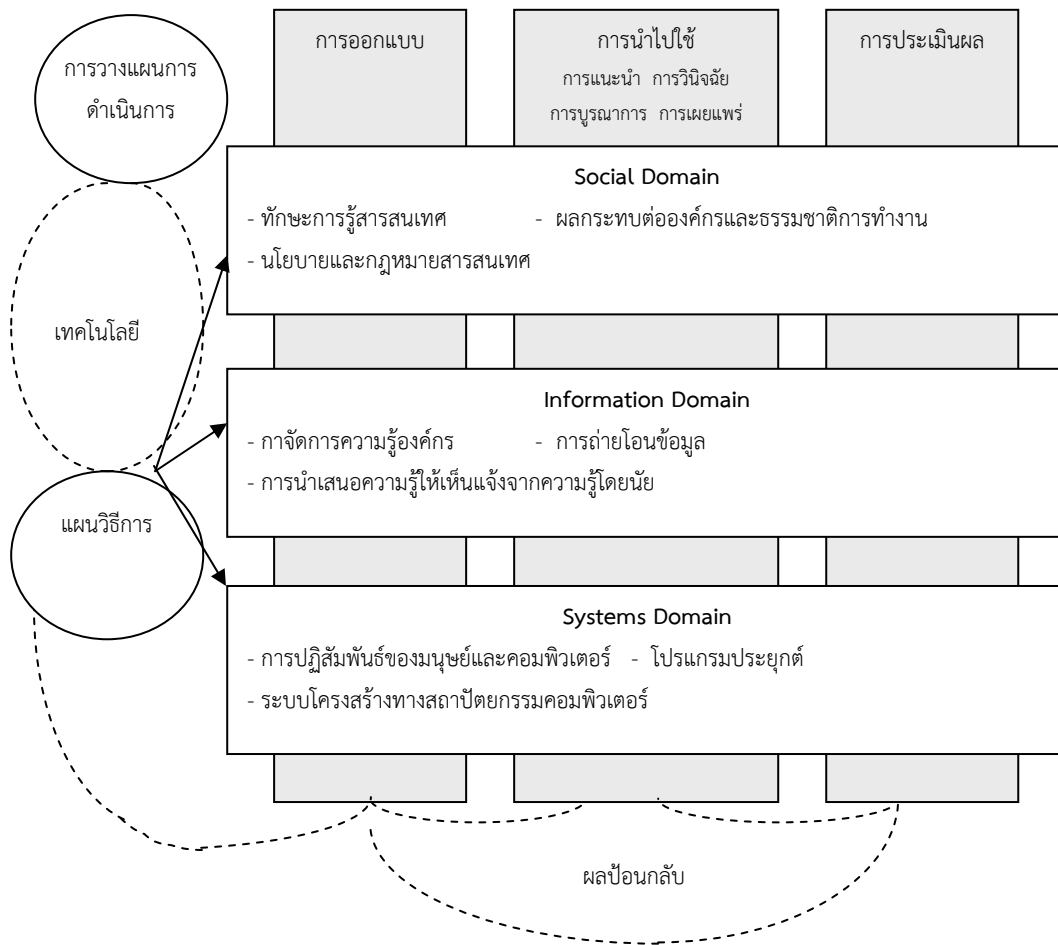
ห้องสมุดดิจิทัลในยุคเริ่มแรก จะเริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมเนื้อหา (Documents) เพื่อการเข้าถึงในการสร้างเนื้อหา การจัดเตรียม และการเก็บรักษา ซ่อมบำรุง จะอาศัยเทคโนโลยี (Technology) และการทำงานของบุคลากร (Work) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลในการเข้าถึงเนื้อหาของผู้อ่านและผู้ใช้บริการต่างๆ แต่เมื่อมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น กอปรกับความต้องการสารสนเทศที่สูงขึ้นและมีความต้องการที่หลากหลาย ทำให้ห้องสมุดมีความซับซ้อนมากขึ้น โมเดลห้องสมุดดิจิทัลจึงมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพการทำงานในปัจจุบัน จึงต้องมีองค์ประกอบโครงสร้างดังนี้

- 1) ปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ (User Interface)
- 2) เครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร (Network and Communication)
- 3) แหล่งทรัพยากรสารสนเทศ (Information Resources)
- 4) ระบบบริการอ้างอิง (Reference Service System)

รวมถึงจำเป็นต้องมีฟังก์ชันการดำเนินงานพื้นฐานที่สำคัญ 5 ฟังก์ชันคือ

- 1) การดิจิทัลเอกสาร
- 2) คลังเก็บข้อมูลดิจิทัล
- 3) การถ่ายโอนข้อมูลความเร็วสูง
- 4) ลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา
- 5) การจัดการ

รูปแบบห้องสมุดดิจิทัลของ Rowland และ Bawden (1999, p. 201) นำเสนอดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 รูปแบบห้องสมุดดิจิทัลของ Rowland และ Bawden

จากภาพที่ 2.5 กลุ่มสังคม (Social Domain) มีองค์ประกอบด้าน บุคลากร ทีมงาน การบริหารองค์กร การจัดการองค์กร นโยบายและกฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับสารสนเทศ ผลกระทบจากการถ่ายโอนสารสนเทศ รวมถึงการเรียนรู้ในอนาคตและแผนโครงการสำหรับผู้ใช้ ส่วนกลุ่มสารสนเทศ (Information Domain) คือ การจัดการความรู้องค์กร เช่น เมตาตาต้า ผลจากการถ่ายโอนข้อมูลเช่น การจัดหา การขนส่ง รวมถึงสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และแผนโครงการ ส่วนงานระบบ (Systems Domain) ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้ องค์ประกอบของระบบงาน การจัดการความรู้ด้วยโปรแกรมประยุกต์ งานทางด้านเทคนิคเพื่อการถ่ายโอนข้อมูล รวมถึงระบบเพื่อการเรียนรู้ในอนาคตและแผนโครงการ ทั้งนี้ทุกกลุ่มและทุกส่วนต้องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ มีการประเมินและผลป้อนกลับเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กล่าวได้ว่ารูปแบบห้องสมุดดิจิทัลเกิดขึ้นจากความต้องการสารสนเทศที่สูงขึ้น มีความต้องการที่หลากหลาย รูปแบบห้องสมุดจึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพการทำงานปัจจุบัน

และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยรูปแบบห้องสมุดดิจิทัลที่สำคัญสรุปได้ว่าต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) เนื้อหาและการจัดการเนื้อหาดิจิทัล รวมถึงแหล่งทรัพยากรสารสนเทศภายใต้ลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา 2) การอาศัยเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาเนื้อหาดิจิทัลเช่น การดิจิทัลเอกสาร การพัฒนาฐานข้อมูล คลังข้อมูลดิจิทัล เทคโนโลยีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการถ่ายโอนข้อมูลความเร็วสูง 3) กระบวนการทำงานและระบบต่างๆ จะเกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ ระบบบริการอ้างอิง ระบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมคอมพิวเตอร์ และ 4) การประเมินผล

จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนารูปแบบสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อแสดงถึงโครงสร้างประกอบด้วยหลักการ แนวคิด องค์ประกอบ และขั้นตอนที่สัมพันธ์กันในเรื่องที่จะศึกษาเพื่ออำนวยความสะดวกทำความเข้าใจ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยประเภทของรูปแบบที่ใช้ส่วนใหญ่ มีทั้งรูปแบบเชิงอุปมาหรือเปรียบเทียบ รูปแบบเชิงภาษา รูปแบบเชิงแบบแผน รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ และรูปแบบเชิงเหตุผล โดยองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบต้องประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความต้องการการดำเนินงานขององค์กร แนวทางการดำเนินการภาระหน้าที่ขององค์กรนั้น ๆ เพื่อให้สามารถใช้รูปแบบในการพยากรณ์ สร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษาด้วย ดังนั้นการพัฒนารูปแบบจึงต้องประกอบด้วย 1) หลักการ แนวคิด องค์ความรู้ และข้อมูลพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบ 2) สร้างรูปแบบให้สัมพันธ์กับองค์ประกอบและขั้นตอนตามแนวทางการดำเนินการในเรื่องที่ศึกษา 3) ทดลองหรือประเมินรูปแบบ และ 4) ปรับปรุงให้ทันสมัยให้เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์

ดังนั้นผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญที่จะนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและการพัฒนารูปแบบ โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบและแนวทางการดำเนินการในแต่ละองค์ประกอบตามกรอบการจัดการเชิงกลยุทธ์ การสร้างรูปแบบ การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นวิธีที่นิยมในระดับอุดมศึกษาและมีความน่าเชื่อถือได้ เพราะถือเป็นการตัดสินใจหรือการวิพากษ์วิจารณ์โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในศาสตร์สาขาหรือวิชาชีพนั้นๆ เป็นอย่างดี ซึ่งจากข้อเสนอแนะข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จะดำเนินการปรับปรุงและนำเสนอรูปแบบที่สมบูรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดเป็นสถาบันบริการสารสนเทศที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลาช้านาน เป็นสถานที่รวมสรรพวิทยาการที่มีการบันทึกไว้หลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้ดำเนินการคือ บรรณารักษ์ ซึ่งมีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ตลอดจนมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในห้องสมุด (สุนีย์ กาศจำริญ, 2547, หน้า 1) โดยทั่วไปแล้วห้องสมุดมีวัตถุประสงค์หลักๆ ดังนี้คือ

- 1) เพื่อการศึกษา ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางเพื่อบริการการศึกษาสำหรับประชาชนโดยไม่เลือกเพศ วัย หรือพื้นฐานความรู้
- 2) เพื่อนำเสนอข่าวสารความรู้ ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริงประเภทต่างๆ มีบริการที่ทันสมัยต่อผู้ใช้
- 3) เพื่อการค้นคว้าวิจัย ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางการค้นคว้าแขนงวิชาต่างๆ ให้กับนักศึกษานักวิชาการ และนักวิจัย
- 4) เพื่อความจรรโลงใจ ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางของการอ่าน เพื่อให้ความรู้ และความเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ
- 5) เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ โดยห้องสมุดเป็นสถานที่ให้บริการทรัพยากรสารสนเทศรูปแบบต่างๆ นอกจากทางวิชาการแล้ว ก็เพื่อความบันเทิง ทำให้คลายความเคร่งเครียด

ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย หรือห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา คือห้องสมุดที่จัดตั้งขึ้นในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเพื่อให้บริการแก่นิสิตนักศึกษา อาจารย์ และประชาชน โดยทั่วไปแล้วห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อจัดให้เป็นศูนย์วิชาการ และศูนย์บริการที่สามารถให้บริการในด้านการเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าวิจัยของอาจารย์ ข้าราชการ และนิสิตนักศึกษาทุกระดับ
- 2) เพื่อรวบรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์ และวัสดุการศึกษาทุกชนิด ที่เป็นมรดกทางความคิดศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ
- 3) เพื่อจัดเป็นศูนย์บริการสารสนเทศ (Information Center) ประสานงานกับระบบสารสนเทศแห่งชาติ
- 4) เพื่อบริการทางวิชาการให้แก่สังคม ประชาชน และชุมชน

สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยของไทยอาจใช้ชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น สำนักหอสมุดกลาง สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันวิทยบริการ และสำนักบรรณสารสนเทศ เป็นต้น

1. มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2544 ได้ปรับปรุงจากมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2529 ให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับภาวะสังคม และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตลอดจนให้เอื้อต่อการประเมินคุณภาพห้องสมุด โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ตอนที่ 1 โครงสร้างและการบริหารวิชาการระดับคณะ เป็นหน่วยงานทางวิชาการระดับคณะ กำหนดนโยบายการบริหารเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้บริหารฯ ขึ้นตรงต่อผู้บริหารสูงสุดของสถาบัน ผู้บริหารฯ ควรได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการบริหารฯ มีคณะกรรมการกำหนดนโยบาย และกรรมการบริหารห้องสมุด สถาบันฯ อาจมีห้องสมุดเพียงแห่งเดียว หรือมีห้องสมุดกลาง และห้องสมุดสาขา

ตอนที่ 2 งบประมาณและการเงิน ควรได้รับงบประมาณอย่างเพียงพอเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดสรรงบประมาณอย่างน้อยร้อยละ 8 ของงบดำเนินการของสถาบัน (แยกเป็นอิสระ) จัดเตรียมและบริหารงบประมาณห้องสมุดสาขาตามความจำเป็นและเหมาะสม รายได้จากกิจกรรมและบริการของห้องสมุดให้สงวนไว้เป็นค่าใช้จ่ายจำเป็นของห้องสมุด

ตอนที่ 3 บุคลากรห้องสมุดสถาบัน คุณสมบัติของผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติงานระดับหัวหน้าฝ่าย/บุคลากรทุกระดับ จำนวนบุคลากร งานบริหารธุรการ และงานพื้นฐานของห้องสมุด สูตรคำนวณจำนวนผู้ปฏิบัติงาน ระดับวิชาชีพคือ บรรณารักษ์ 1 คน ต่อนักศึกษา 500 คน หรือ บรรณารักษ์ 1 คน ต่อหนังสือ 150,000 เล่ม

ตอนที่ 4 ทรัพยากรสารสนเทศ ทรัพยากรสารสนเทศพื้นฐานให้ส่งเสริมหลักสูตรและกิจกรรมทางวิชาการ/ผลิตและเผยแพร่โดยสถาบัน/ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม/ส่งเสริมความสนใจใคร่รู้ ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ สูตรคำนวณจำนวนทรัพยากรสารสนเทศ เช่น หนังสือ 15 เล่ม/นักศึกษา 100 เล่ม/อาจารย์ 500 เล่ม/สาขาวิชาปริญญาตรี 600 เล่ม/สาขาวิชาปริญญาโท 25,000 เล่ม/สาขาวิชาปริญญาเอก

ตอนที่ 5 อาคาร สถานที่และครุภัณฑ์ การสร้างอาคาร ควรคำนึงถึงความต้องการในอนาคต ครุภัณฑ์ห้องสมุดฯ ควรออกแบบให้ได้มาตรฐาน พื้นเพดาน และผนังอาคารใช้วัสดุเก็บเสียง ควรมีระบบควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น การระบายอากาศ แสงสว่าง ฯลฯ ควรจัดสถานที่สำหรับคนพิการ สูตรสำหรับคำนวณเนื้อที่ สำหรับผู้ใช้/สำหรับเก็บหนังสือ/สำหรับบุคลากรปฏิบัติงาน

ตอนที่ 6 การบริการ ต้องจัดให้มีการปฐมนิเทศนักศึกษา/การสอน/ค้นคว้าและให้คำปรึกษาทางวิชาการ จัดให้มีบริการยืม-คืน (กำหนดระเบียบ) ต้องมีบริการสืบค้นผ่านเครือข่ายภายในประเทศ/เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ต้องมีชั่วโมงบริการสม่ำเสมอและเหมาะสม จัดบริการผู้เรียนนอกสถานที่ ต้องพัฒนาคุณภาพบริหารอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน

ตอนที่ 7 ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ควรดำเนินการให้เกิดความร่วมมือโดยการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันโดยคำนึงหลักประหยัดและประสิทธิภาพการบริการ ควรจัดสรรงบประมาณประจำปีเพื่อการนี้ด้วย

ตอนที่ 8 การประเมินคุณภาพห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ควรมีระบบการประเมินคุณภาพของห้องสมุดฯ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการให้เป็นไปตามมาตรฐานห้องสมุดฯ สอดคล้องกับนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาของชาติ ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้

ทั้งนี้ในการนำมาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาไปปฏิบัติเพื่อให้ถึงมาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2544 นั้น ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรมีการดำเนินการให้ครบตามที่มาตรฐานกำหนดภายใน 5 ปี นับจากวันประกาศใช้มาตรฐานฉบับนี้ ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 14 สิงหาคม 2544 เมื่อพ้นจาก 5 ปีแล้ว ควรจัดให้มีการดำเนินการประเมินคุณภาพห้องสมุดเพื่อรับรองการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาต่อไป โดยอาจจะกระทำในทุกๆ 5 ปี

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่ให้บริการสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 127 แห่งดังนี้ (สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554, ออนไลน์)

ลำดับที่

รายชื่อสถานศึกษา

มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (14 แห่ง)

- 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 3 มหาวิทยาลัยทักษิณ
- 4 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- 5 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
- 6 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
- 7 มหาวิทยาลัยบูรพา
- 8 มหาวิทยาลัยพะเยา
- 9 มหาวิทยาลัยมหิดล
- 10 มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- 11 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- 12 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- 13 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 14 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยของรัฐ (16 แห่ง)

- 15 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 16 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 17 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 18 มหาวิทยาลัยนครพนม

- 19 มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
 - 20 มหาวิทยาลัยนเรศวร
 - 21 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 - 22 มหาวิทยาลัยแม่โจ้
 - 23 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - 24 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 - 25 มหาวิทยาลัยศิลปากร
 - 26 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 - 27 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
 - 28 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
 - 29 สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน
 - 30 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- มหาวิทยาลัยราชภัฏ (40 แห่ง)
- 31 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
 - 32 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
 - 33 มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
 - 34 มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
 - 35 มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
 - 36 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
 - 37 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
 - 38 มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
 - 39 มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
 - 40 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
 - 41 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 - 42 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
 - 43 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
 - 44 มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
 - 45 มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 - 46 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
 - 47 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
 - 48 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

- 49 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
 - 50 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
 - 51 มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
 - 52 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 - 53 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
 - 54 มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
 - 55 มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์
 - 56 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
 - 57 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
 - 58 มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
 - 59 มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
 - 60 มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
 - 61 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
 - 62 มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
 - 63 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
 - 64 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
 - 65 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
 - 66 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
 - 67 มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
 - 68 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
 - 69 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
 - 70 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (9 แห่ง)
- 71 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
 - 72 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
 - 73 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
 - 74 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
 - 75 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
 - 76 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
 - 77 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
 - 78 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

- 79 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
มหาวิทยาลัยและสถาบันเอกชน (48 แห่ง)
- 80 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- 81 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
- 82 มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น
- 83 มหาวิทยาลัยเกริก
- 84 มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
- 85 มหาวิทยาลัยคริสเตียน
- 86 มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
- 87 มหาวิทยาลัยชินวัตร
- 88 มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
- 89 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร
- 90 มหาวิทยาลัยธนบุรี
- 91 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- 92 มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
- 93 มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
- 94 มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
- 95 มหาวิทยาลัยนานาชาติเอเชีย-แปซิฟิก
- 96 มหาวิทยาลัยปทุมธานี
- 97 มหาวิทยาลัยพายัพ
- 98 มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
- 99 มหาวิทยาลัยภาคกลาง
- 100 มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 101 มหาวิทยาลัยโยนก
- 102 มหาวิทยาลัยรังสิต
- 103 มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
- 104 มหาวิทยาลัยราชธานี
- 105 มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
- 106 มหาวิทยาลัยเว็สเตอร์(ประเทศไทย)
- 107 มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
- 108 มหาวิทยาลัยศรีปทุม

- 109 มหาวิทยาลัยสยาม
- 110 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- 111 มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- 112 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
- 113 มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
- 114 มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา
- 115 มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
- 116 มหาวิทยาลัยอีสาน
- 117 มหาวิทยาลัยเอเชีย
- 118 มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
- 119 มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
- 120 สถาบันกัณฑ์
- 121 สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
- 122 สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
- 123 สถาบันเทคโนโลยีปัญญาภิวัฒน์
- 124 สถาบันเทคโนโลยีแห่งอยุธยา
- 125 สถาบันบัณฑิตศึกษาจุฬาลงกรณ์
- 126 สถาบันรัชต์ภาคย์
- 127 สถาบันอาศรมศิลป์

สรุปได้ว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยได้แบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม ตามสถาบันการศึกษาที่สังกัดคือ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยรวมถึงสถาบันเอกชน โดยหลักๆ มาตราฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยจะต้องมีการบริหารจัดการเพื่อกำหนดนโยบายของห้องสมุด มีการจัดงบประมาณเพื่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยบุคลากรเพื่อการดำเนินงานของห้องสมุด มีทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้บริการ อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมเพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการ ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดเพื่อใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันเกี่ยวเนื่องถึงการพัฒนาคู่มือห้องสมุดร่วมกัน และมีการประเมินคุณภาพของห้องสมุดตามเกณฑ์การดำเนินงานห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. หลักการบริหารจัดการห้องสมุดมหาวิทยาลัย

การบริหารจัดการหมายถึง การนำศาสตร์และศิลป์มาใช้ในกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยการวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ และการควบคุม ทำหน้าที่ในการจัดการและคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร ประกอบการจัดการ

การบริหารจัดการห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ได้นำเอาแนวคิดการบริหารองค์การสมัยใหม่มาประยุกต์ในบริหารจัดการองค์การดังนี้ (Stewart and Moran, 2007, pp. 26-36; กุลธิดา ท้วมสุข จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ และกันยารัตน์ เควียเช่น, 2554, หน้า 22)

2.1 แนวคิดเชิงระบบ (System Theory) เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายเรื่องต่าง ๆ ได้หลากหลาย ในทางการบริหารจัดการก็มีการนำทฤษฎีระบบมาอธิบายองค์การและการทำงานขององค์การด้วย แนวคิดสำคัญของทฤษฎีระบบ ได้แก่

2.1.1 องค์การประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นอิสระหรือทำงานร่วมกับระบบอื่นในลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวกันในองค์การ และระบบย่อยต้องทำงานประสานกันเพื่อประสิทธิผลขององค์การ

2.1.2 ระบบจะรับปัจจัยนำเข้า (Input) จากสภาพแวดล้อม องค์การต้องแสวงหาปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรทางการบริหารเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการขององค์การ

2.1.3 ระบบจะทำหน้าที่ในการแปรสภาพ (Conversion Process) ปัจจัยนำเข้าให้เป็นปัจจัยนำออกขององค์การ (Output) ปัจจัยนำออกที่องค์การสร้างขึ้นคือ ผลผลิตขององค์การ ซึ่งอาจเป็นสินค้าหรือบริการ

2.1.4 องค์การจะสร้างผลผลิต (Output) ขององค์การ และส่งมอบผลผลิตเข้าสู่สภาพแวดล้อม

2.1.5 องค์การจะรับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

2.2 แนวคิดด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operation Research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเทคนิคการบริหารที่นำวิธีการในเชิงปฏิบัติการมาใช้ในการบริหารงาน โดยใช้แนวทางเชิงปริมาณมาใช้บริหารงาน เน้นการวิเคราะห์และการจัดทำโครงการต่าง ๆ การคำนวณหาความเป็นไปได้ การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ เน้นการสร้างตัวแบบที่นำมาใช้ในการตัดสินใจ และควบคุมการดำเนินงานขององค์การ เพื่อช่วยองค์การให้แข่งขันกับองค์การอื่น ๆ ได้ และตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าหรือผู้รับบริการ เทคนิคการวิเคราะห์เชิงปริมาณและการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีการนำมาใช้ในการบริหาร เช่น เทคนิคเพิร์ท (Program Evaluation Review Technique: PERT) เทคนิคซีพีเอ็ม (Critical Path Method: CPM) เทคนิคการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการ

(Feasibility Studies) เทคนิคการวิเคราะห์และจัดทำโครงการ (Project Management) เทคนิคการควบคุมสินค้าคงเหลือ (Inventory Control) เทคนิคในการควบคุมคุณภาพ (Total Quality Control) เทคนิคที่บริหารปัจจัยการผลิตให้ตรงเวลา (Just in Time : JIT) เป็นต้น

2.3 องค์การแห่งการเรียนรู้ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้ จะเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ มีการทดลองแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สารสนเทศ และรูปแบบการให้บริการเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยมีการเรียนรู้ประสบการณ์และข้อมูลจากอดีต มีการเรียนรู้ประสบการณ์ความสำเร็จของผู้อื่น และการถ่ายโอนความรู้ระหว่างกัน ผ่านองค์การ การสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยการคิดอย่างเป็นระบบ (System Thinking) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision) ความท้าทายของโมเดลระดับความสามารถของสติปัญญาในการแก้ปัญหา (Challenging of Mental Models) การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) และความเชี่ยวชาญส่วนตัว (Personal Mastery)

2.4 รูปแบบไร้พรมแดน เป็นการบริหารจัดการห้องสมุดมหาวิทยาลัยแบบไร้พรมแดน เป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญโดยสร้างช่องทางการให้บริการที่หลากหลาย และมีเป้าหมายในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของการบริหารเป็นหลัก มีความยืดหยุ่นสูง เพื่อนำทรัพยากรสารสนเทศไปสู่ผู้ใช้บริการได้หลากหลายช่องทาง

ในการบริหารจัดการห้องสมุดมหาวิทยาลัยต้องอาศัยการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์โดยคำนึงถึงนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายเพื่อสามารถวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกของห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่การวางแผนงาน การบริหารจัดการ การจัดโครงสร้างองค์การ ตลอดจนการบริหารงบประมาณและบุคลากรให้เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยต้นสังกัด เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริม และสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

3. หลักการบริการสารสนเทศ

การวางแผนเพื่อจัดบริการสารสนเทศให้เหมาะสมต่อความต้องการของผู้ใช้ จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานให้บริการสามารถนำเอาทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ มาให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยทั่วไปมีขั้นตอนของการวางแผนดังนี้ (ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ, 2548, หน้า 129-130)

1) สำรวจความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศ เป็นการสำรวจถึงมูลเหตุจูงใจที่ทำให้บุคคลต้องการสารสนเทศ ซึ่งบุคคลจะมีความต้องการที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบในหน้าที่การงานหรือเป็นความต้องการพื้นฐานของบุคคลโดยทั่วไป เช่น ความต้องการทางด้านปัจจัย 4 ความต้องการมีชื่อเสียง หรือความต้องการอยากรู้จักและเข้าใจตัวเองอย่างถ่องแท้ เป็นต้น

2) การตั้งเป้าหมาย เป็นผลมาจากการได้รับข้อมูลซึ่งได้ผ่านการวิเคราะห์วิจัยให้ทราบว่า บริการต่างๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์อะไร มีลักษณะและขอบเขตของบริการอย่างไร ซึ่งการตั้งเป้าหมายนี้อาจจะทำอย่างกว้างหรือจะให้แคบลงไปในลักษณะเชิงพฤติกรรมก็สามารถทำได้

3) การวางกลยุทธ์ในการนำเสนอบริการ เป็นการหาวิธีการต่างๆ เพื่อจัดส่งสารสนเทศ ไปให้ถึงผู้ใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และทันต่อความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการของผู้ใช้บริการสารสนเทศ ประเภทของสารสนเทศ และวิธีการนำเสนอสารสนเทศซึ่งอาจใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ เช่น ใช้ระบบส่งข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ในลักษณะออนไลน์ และออฟไลน์ หรือส่งทางแฟกซ์ เป็นต้น

4) การติดตามและประเมินผล การดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบว่าการดำเนินงานที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้นตรงกับเป้าหมายที่ได้วางไว้ หรือตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากน้อยเพียงไร ทั้งนี้อาจจัดทำติดตามผลโดยการใช้แบบสอบถาม แบบสำรวจ การสังเกต หรือการสัมภาษณ์ ผลของการติดตามจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การให้บริการให้มีประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น

3.1 ห้องสมุดดิจิทัลเพื่อบริการสารสนเทศดิจิทัล จัดเป็นการให้บริการสารสนเทศโดยใช้เทคโนโลยีเครือข่ายของห้องสมุด โดยทำหน้าที่เป็นแหล่งคัดเลือก รวบรวม จัดโครงสร้าง เข้าถึง และสามารถรักษาทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลหลากหลายประเภท ซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อการบริการสารสนเทศที่ใช้งานได้ง่ายผ่านเครือข่าย โดยอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญของระบบคือ ส่วนพัฒนาคอลเล็กชันดิจิทัล ส่วนสร้างเมตาดาตาหรือที่เรียกว่าตัวแทนทรัพยากรสารสนเทศ ส่วนจัดเก็บและบริการสารสนเทศดิจิทัลโดยจะทำหน้าที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลและเมตาดาตา บริการไคลเอนต์ เพื่อการเข้าถึงสารสนเทศของผู้ใช้บริการสารสนเทศดิจิทัล แล้วนำเสนอทรัพยากรสารสนเทศ ส่วนสุดท้ายคือส่วนสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลเพื่อการดูแลรักษาสารสนเทศดิจิทัลให้คงอยู่ยาวนาน

3.2 เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริการ ในส่วนของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริการปัจจุบันเน้นการให้บริการบนเครือข่าย ในที่นี้จะขอนำเสนอเว็บไซต์เพื่อการบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ ฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์หรือฐานข้อมูลออนไลน์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ การบริการผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ แอปพลิเคชันเพื่อให้บริการสารสนเทศ และบริการเครือข่ายสังคมเพื่อการบริการดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 เว็บไซต์เพื่อการบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บไซต์เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ชนิดหนึ่งที่มีมาตรฐานที่เรียกว่า HTML (Hyper Text Mark Language) ในการสร้างเอกสารที่นำข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอักษร รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว เสียง และสื่อต่างๆ ที่อยู่ในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ด้วยข้อความหลายมิติ (Hypertext) ประโยชน์ของเว็บไซต์

ส่วนใหญ่เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารและเข้าถึงสารสนเทศได้สะดวกรวดเร็ว เข้าถึงได้ทุกเวลาทุกสถานที่ จึงมีบุคคลหรือองค์กรหลายๆ องค์กรนำเว็บไซต์มาใช้ในงานด้านต่างๆ อาทิ การเผยแพร่ข้อมูล การบริการต่างๆ ขององค์กร การติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การศึกษา เป็นต้น

ในการพัฒนาเว็บไซต์ของห้องสมุดเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้ใช้บริการสามารถใช้บริการต่างๆ ในห้องสมุดได้ตามความต้องการโดยลดเงื่อนไขด้านเวลาและภูมิศาสตร์ มีความรวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งบริการบนเว็บไซต์ของห้องสมุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้จัดให้บริการได้แก่

1) บริการข้อมูลทั่วไปของห้องสมุด ได้แก่ ประวัติความเป็นมา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ นโยบาย โครงสร้างการบริหาร แผนผังห้องสมุด ข้อมูลบุคลากร เวลาทำการ ที่ตั้งของห้องสมุด แนะนำทรัพยากรสารสนเทศ แนะนำบริการ ระเบียบการใช้บริการ และสถิติต่างๆ ของห้องสมุด

2) บริการสืบค้นฐานข้อมูล ซึ่งจำแนกออกเป็นฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ฐานข้อมูลที่ห้องสมุดสร้างขึ้นเป็นพิเศษ ฐานข้อมูลซีดีรอม ฐานข้อมูลออนไลน์ และฐานข้อมูลทดลองใช้หรือฐานข้อมูลที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

3) บริการทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการนำทรัพยากรที่อยู่ในรูปแบบต่างๆ มาจัดทำเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ กฤตภาคอิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

4) บริการที่มีมาพร้อมกับซอฟต์แวร์ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ได้แก่ บริการตรวจสอบหนังสือสำรอง บริการตรวจสอบรายการยืม-คืน บริการต่ออายุการยืม บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการจองทรัพยากร

5) บริการแนะนำทรัพยากรใหม่ จะพบได้ใน 2 ลักษณะ คือ บริการแนะนำหนังสือใหม่ บริการรายชื่อวารสาร

6) บริการสารบัญวารสารปัจจุบัน

7) บริการวีดิทัศน์ตามอัธยาศัย

8) บริการกระดานสนทนา

9) บริการข่าว/ประกาศของห้องสมุด

10) บริการเชื่อมโยงแหล่งสารสนเทศไปยังเว็บไซต์ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์

11) บริการถ่ายโอนข้อมูล

12) บริการเครื่องมือค้นหาข้อมูล

13) บริการเรียนรู้ออนไลน์

3.2.2 ฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์หรือฐานข้อมูลออนไลน์ ฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์ (Commercial Database) หมายถึง ฐานข้อมูลในสาขาวิชาต่างๆ ที่ห้องสมุดบอกรับเป็นสมาชิก โดยการใช้ข้อมูลจากซีดีรอม หรือการใช้บริการข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์จะมีข้อมูลเฉพาะด้านและจัดจำหน่ายโดยบริษัทต่างๆ เช่น ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ ของมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ ฐานข้อมูลด้านการศึกษา ฐานข้อมูลทางธุรกิจ เป็นต้น ฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์อาจอยู่ในรูปของ ซีดีรอม ซึ่งสามารถมีความจุได้ถึง 650 ล้านตัวอักษรเป็นอย่างต่ำต่อแผ่น และสามารถเก็บได้ทั้งภาพและเสียง หรือฐานข้อมูลอาจอยู่ในรูปฐานข้อมูลออนไลน์ ซึ่งจะต้องจ่ายค่าเช่าหรือค่าธรรมเนียมในการผ่านหรือขอรหัสเข้าไปยังฐานข้อมูลนั้นๆ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในปัจจุบันบริษัทผู้ผลิตมักจะทำให้ผู้ใช้มีทางเลือกในการใช้งานมากขึ้นโดยผลิตฐานข้อมูลออกมาจำหน่ายทั้งในรูปแบบออนไลน์และแบบซีดี-รอม

3.2.3 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Book: e-Book) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์เป็นหนังสือหรือเนื้อหาความรู้ที่อยู่ในรูปของข้อมูลดิจิทัล สามารถอ่านจากไมโครคอมพิวเตอร์พกพา ปาล์มทอป พีดีเอ หรือสามารถอ่านจากหน้าจอคอมพิวเตอร์ที่มีการเรียกใช้ผ่านอินเทอร์เน็ตโดยมีอุปกรณ์ในการอ่านคือ เครื่องคอมพิวเตอร์ และเครื่องอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ที่ผลิตขึ้นมาโดยเฉพาะ (e-Book reader) ได้แก่ 1) NetLibrary (www.netlibrary.com) 2) Follett (eFollett.com) 3) WHSmith (<http://ebooks.whsmith.co.uk>) 4) Kluwer Academic (<http://ebooks.kluweronline.com>) เป็นต้น

3.2.4 การบริการผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือที่เรียกว่า โมบายเซอร์วิส เป็นการให้บริการของศูนย์บริการสารสนเทศผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ หรือแท็บเล็ตเรียกว่า โมบายเซอร์วิส โดยไม่จำเป็นต้องผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล การเข้าถึงการบริการต่างๆ เน้นเข้าใช้บริการผ่านได้ทุกอุปกรณ์

3.2.5 แอปพลิเคชันเพื่อให้บริการสารสนเทศ โปรแกรมประยุกต์หรือที่เรียกว่า แอปพลิเคชัน (Application) อันเนื่องจากการเข้าใช้งานบริการด้านข้อมูลเนื้อหาดิจิทัล(Digital Content) ได้อย่างสะดวก รวดเร็วผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ หรือแท็บเล็ต

3.2.6 เครือข่ายสังคมกับการบริการสารสนเทศ บริการเครือข่ายสังคม หรือ Social Networking Service หรือเรียกย่อๆ ว่า Social Network เป็นรูปแบบของเว็บไซต์ในการสร้างเครือข่ายสังคม สำหรับผู้ใช้งานในอินเทอร์เน็ตทั้งในลักษณะปัจเจกบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กร ที่มีการเชื่อมโยงติดต่อกัน (tied) ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น มิตรภาพ ความชอบ งานอดิเรก ความเชื่อ กลุ่มอาชีพ ให้สมาชิกได้เขียน และอธิบายความสนใจ และกิจกรรมของผู้อื่นด้วย จึงเปรียบเสมือนแผนที่ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายโดยมีบริการต่างๆ ประกอบด้วยการสนทนาออนไลน์ ส่งอีเมล วิดีโอ เพลง อับโหลด รูป บล็อก ปัจจุบันเครือข่ายสังคมถือเป็นสื่อสังคมประเภท

หนึ่งที่ได้รับคามนิยมเป็นอย่างมาก สามารถจัดแบ่งเป็นหมวดต่างๆ ตามลักษณะของความสัมพันธ์ เช่น การเผยแพร่ความเป็นตัวตน การเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ การสร้างงาน เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการบริการสารสนเทศโดยใช้เครือข่ายสังคมนั้นอาจมีการให้บริการต่างๆ เช่น มีการใช้โปรแกรมเพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการสารสนเทศผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่มากยิ่งขึ้น ให้ผู้ใช้บริการทำการดาวน์โหลดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์หรือบทความออนไลน์สะดวกรวดเร็วมากขึ้น และการติดต่อสื่อสารกับระหว่างผู้ให้บริการสารสนเทศและผู้ให้บริการสารสนเทศผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์มากยิ่งขึ้น เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริการสารสนเทศจะมีการใช้เทคโนโลยีเครือข่ายทำให้สื่อสารได้ทุกที่ทุกเวลาและสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้สะดวกยิ่งขึ้นเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เปลี่ยนรูปแบบการบริการเป็นการกระจาย ช่วยในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

3.3 ชนิดของบริการ งานบริการที่สำคัญมี 4 อย่าง ดังนี้

3.3.1 งานบริการยืม-คืน ทรัพยากรสารสนเทศ งานบริการยืม-คืน มีหน้าที่ในการรับ-คืนหนังสือและต้องรับผิดชอบงานบริการประเภทอื่น ๆ ของห้องสมุดที่จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้บริการในการใช้ห้องสมุด ที่ห้องสมุดได้จัดไว้ให้บริการคุณสมบัติของระบบการยืม-คืน ทรัพยากรสารสนเทศที่ดีต้อง มีความรวดเร็วในการยืม-คืน ควรประหยัดเจ้าหน้าที่ เวลา งบประมาณ วัสดุ พื้นที่และจุดติดตั้ง ควรมีระบบตรวจสอบอย่างสมบูรณ์เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นปกติ ไม่ควรเกิดความแออัดคับคั่งด้วยหนังสือและผู้คนในบริเวณ ควรมีงานที่คั่งค้างน้อยมาก ถ้าไม่มีเลยก็จะเป็นการดี

3.3.2 งานบริการสืบค้นสารสนเทศด้วยตนเอง

3.3.3 งานบริการตอบคำถามและช่วยค้น

3.3.4 งานบริการพิเศษ

อารีย์ ชื่นวัฒนา (2546, หน้า, 21-23) กล่าวว่าในสถาบันบริการสารสนเทศแต่ละประเภท จะมีรูปแบบการให้บริการสารสนเทศที่ต่างกัน สามารถจำแนกได้ตามลักษณะดังนี้

1) ประเภทของสารสนเทศที่ให้บริการ ทรัพยากรสารสนเทศที่สถาบันบริการสารสนเทศจัดให้บริการและเผยแพร่ แบ่งออกได้เป็น

1.1) สิ่งพิมพ์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรก คือเอกสารฉบับเต็ม ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสาร จุลสาร และรายงานต่างๆ กลุ่มที่สอง ได้แก่สิ่งพิมพ์หรือเอกสารแนะนำแหล่งสารสนเทศ หรือสารสนเทศหัตถ์ยุมิ ได้แก่ ประเภทดรรชนี สารระสังเขป บรรณานุกรม และรายงานสภาพความก้าวหน้าของวิทยาการปัจจุบัน โดยทั่วไปสถาบันบริการสารสนเทศและศูนย์สารสนเทศจะให้บริการทรัพยากรสารสนเทศทั้งสองกลุ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้ใช้ ขณะที่ศูนย์แนะแหล่ง

สารสนเทศ หรือศูนย์บริการที่มีลักษณะคล้ายกัน จะให้บริการเฉพาะสารสนเทศประเภทแนะนำแหล่งสารสนเทศเท่านั้น

1.2) สื่อโสตทัศนและสื่อคอมพิวเตอร์ นิยมจัดให้บริการทั่วไปในสถาบันบริการสารสนเทศและศูนย์สารสนเทศเช่น ภาพยนตร์ วีดิทัศน์ แถบบันทึกเสียง จานเสียง คอมแพคดิสก์ รูปภาพ แผนที่ หุ่นจำลอง ซอฟต์แวร์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยมักจะจัดให้มีอุปกรณ์ที่ใช้กับสื่อโสตทัศน หรือสื่อคอมพิวเตอร์แต่ละประเภทดังกล่าว ให้บริการด้วย เช่น เครื่องเล่นเทป เครื่องเล่นวีดิทัศน์ เครื่องรับโทรทัศน์ เป็นต้น

2) ระดับ ขอบเขตและวิธีการให้บริการ มีดังนี้

2.1) ระดับการให้บริการ รูปแบบการให้บริการสารสนเทศจะถูกกำหนดด้วยระดับความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้ ประเภทและนโยบายของสถาบันบริการสารสนเทศ ความรู้และทัศนคติของผู้ให้บริการ งบประมาณทั้งในแง่งบประมาณของสถาบันบริการสารสนเทศ และอำนาจในการซื้อบริการของผู้ใช้ นอกจากนี้ระดับของการให้บริการอาจแบ่งออกเป็น การให้บริการขั้นต่ำ ระดับพื้นฐาน ระดับวิจัย และระดับที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของนโยบายและงบประมาณของสถาบันบริการสารสนเทศเป็นสำคัญ

2.2) ขอบเขตการให้บริการ กล่าวได้ว่าระดับเป็นตัวกำหนดขอบเขตโดยปริยาย เช่น การให้บริการระดับต่ำก็คือ การให้บริการสารสนเทศเท่าที่จำเป็นกับมาตรฐานขั้นต่ำของบริการสารสนเทศในศูนย์สารสนเทศประเภทนั้นๆ ขณะที่ในระดับวิจัยเป็นการให้บริการในขอบเขตเฉพาะเรื่องเฉพาะสาขาวิชา ด้วยสารสนเทศที่มีความลุ่มลึกและหลากหลาย อย่างไรก็ตาม จากสภาพการณ์ในปัจจุบันพบว่า สถาบันบริการสารสนเทศส่วนใหญ่มีทางเลือกในการจัดให้บริการแก่ผู้ใช้ อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะทรัพยากรสารสนเทศและบริการที่หน่วยงานของตนมีเท่านั้น ดังนั้นขอบเขตการให้บริการจึงสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การให้บริการที่จำกัดเฉพาะทรัพยากรภายในสถาบันบริการสารสนเทศเท่านั้น ส่วนลักษณะที่สอง เป็นการให้บริการที่ครอบคลุมการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้แก่ผู้ใช้บริการในระดับชาติหรือระดับภูมิภาค ซึ่งการบริการอย่างหลังย่อมอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ได้มากในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้สารสนเทศจากฐานข้อมูลแหล่งอื่น สถาบันบริการสารสนเทศที่สามารถให้บริการอย่างกว้างขวางย่อมสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เป็นประโยชน์ต่องานบริการสารสนเทศอีกด้วย สถาบันบริการสารสนเทศของสถาบันอุดมศึกษาและศูนย์สารสนเทศมักจัดให้บริการสารสนเทศเชิงพาณิชย์ เพื่อส่งเสริมการใช้สารสนเทศที่จำเป็นตามความต้องการของผู้ใช้มากขึ้น

2.3) วิธีการให้บริการ สำหรับวิธีการให้บริการนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น วิธีการให้บริการแบบเดิมและแบบสมัยใหม่ เช่น ระหว่างการให้บริการระบบมือกับระบบอัตโนมัติ ระหว่างบริการในพื้นที่กับบริการทางไกล ระหว่างบริการให้เปล่ากับบริการที่ผู้ใช้ต้องเสียค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม

ตาม สถาบันบริการสารสนเทศส่วนใหญ่มักจัดให้บริการในลักษณะแบบครบวงจร กล่าวคือ ให้บริการตั้งแต่การค้นหาและบ่งชี้สารสนเทศ แหล่งสารสนเทศที่ต้องการ การค้นคว้าตัวเล่มเอกสาร หรือค้นคืนจากฐานข้อมูล รวมทั้งการเผยแพร่สารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่สถาบันบริการสารสนเทศบางประเภทไม่สามารถจัดให้บริการในลักษณะครบวงจรได้ เนื่องจากกำหนดภาระหน้าที่เอาไว้เพียงบางด้าน ซึ่งเพียงพอกับการสนองความต้องการการใช้สารสนเทศในองค์กร เช่น ให้บริการแนะแหล่งเพียงอย่างเดียว กรณีนี้ผู้ใช้ต้องแสวงหาตัวสารสนเทศเองตามคำแนะนำ นอกจากนี้สถาบันบริการสารสนเทศอาจให้บริการสารสนเทศที่เป็นคำตอบเฉพาะคำถามโดยตรง ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะพบได้ในบริการของศูนย์สารสนเทศเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสถาบันบริการสารสนเทศประเภทนี้จะต้องมีระบบค้นคืนสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพจึงจะสามารถสนองความต้องการและตอบคำถามที่เป็นข้อเท็จจริงได้ทันที

3) การคิดค่าบริการ โดยทั่วไปสถาบันบริการสารสนเทศมักจัดบริการพื้นฐานให้แก่ผู้ใช้โดยไม่มี การคิดค่าบริการ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากบริการของสถาบันบริการสารสนเทศถือเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมมากกว่าที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้ใช้คนใดคนหนึ่ง และสารสนเทศเป็นผลิตภัณฑ์สาธารณะที่ผู้ใช้มีสิทธิได้รับอย่างเท่าเทียมกัน สถาบันบริการสารสนเทศส่วนหนึ่งจึงไม่คิดค่าใช้จ่ายโดยตรงในการให้บริการ เช่น สถาบันบริการสารสนเทศและศูนย์สารสนเทศทั่วไป ยกเว้นบริการบางประเภทเท่านั้นที่เรียกเก็บค่าบริการโดยตรง เช่น บริการถ่ายเอกสาร บริการแปล บริการค้นคืนสารสนเทศออนไลน์ ค่าพิมพ์ผลข้อมูล เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเก็บค่าบริการทางอ้อม โดยเรียกเก็บเป็นค่าธรรมเนียมสมาชิก ค่าบำรุงสถาบันบริการสารสนเทศ ได้แก่ สถาบันบริการสารสนเทศของสถาบันอุดมศึกษา ห้องสมุดประชาชน และสถาบันบริการสารสนเทศเฉพาะบางแห่ง อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน สถาบันบริการสารสนเทศของสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่เริ่มมีการคิดค่าใช้จ่ายบริการโดยตรงจากบุคคลภายนอก ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้ใช้ภายนอกจำนวนมากขึ้น

บริการที่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมโดยตรงมักเป็นบริการประเภทแนะแหล่งสารสนเทศ ซึ่งต้องใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีช่วยในการดำเนินงาน สถาบันบริการสารสนเทศซึ่งจัดบริการประเภทนี้มักต้องเสียค่าใช้จ่ายทางตรงในการจัดบริการ เช่น ค่าบอกรับฐานข้อมูล ค่าใช้บริการนำส่งเอกสารจากสถาบันอื่น เป็นต้น จึงจำเป็นต้องให้ผู้ใช้ปลายทางช่วยแบ่งเบาภาระด้านค่าใช้จ่ายด้วย

4) ข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้ใช้ แม้จะมีสถาบันบริการสารสนเทศหลายรูปแบบให้ผู้ใช้แสวงหาสารสนเทศเพื่อเลือกใช้ได้ตามความต้องการก็ตาม แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้แสวงหาสารสนเทศจะสามารถเลือกได้จากสถาบันใดๆ ก็ได้โดยไม่มีข้อจำกัด ตามความเป็นจริงแล้วสถาบันบริการสารสนเทศเหล่านั้นสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่ม ตามลักษณะของการกำหนดเกี่ยวกับผู้ใช้นี้ กลุ่มแรกเป็นการจำกัดประเภทผู้ใช้ กลุ่มที่สองไม่จำกัดประเภทผู้ใช้ ห้องสมุดประชาชนส่วน

ใหญ่เป็นแบบไม่จำกัดผู้ใช้ โดยพยายามจัดกิจกรรมและบริการที่หลากหลาย เพื่อสนองความต้องการของบุคคลหลายๆ กลุ่ม ในขณะที่สถาบันบริการสารสนเทศและศูนย์สารสนเทศประเภทอื่นๆ มักดำเนินงานตามนโยบายของสถาบันต้นสังกัด แม้จะไม่จำกัดผู้ใช้โดยสิ้นเชิง แต่มีเงื่อนไขในการให้บริการบุคคลภายนอกที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม บริการประเภทที่คิดค่าใช้จ่ายมักไม่จำกัดประเภทผู้ใช้ เพราะถือว่าเป็นการขายบริการ จึงให้ผู้ใช้เป็นผู้กำหนดเอง

5) ระดับการใช้เทคโนโลยี ในการจัดบริการสารสนเทศนั้น สามารถที่จะเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมได้หลายระดับด้วยกัน นับตั้งแต่เทคโนโลยีพื้นฐาน เช่น โทรศัพท์ เครื่องถ่ายเอกสาร โทรสาร จนถึงเทคโนโลยีที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น วัตถุประสงค์สำคัญในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกิจกรรมบริการสารสนเทศมีดังต่อไปนี้

5.1) เพื่อลดภาวะงานคั่งค้าง เนื่องจากไม่สามารถทำได้ทันกับการเพิ่มปริมาณของสารสนเทศ และการเรียกใช้สารสนเทศของผู้ใช้ นอกจากนี้ยังต้องขยายขอบเขตและปริมาณงานเพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่อีกด้วย

5.2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงาน ซึ่งประกอบไปด้วยการประหยัดแรงงาน ค่าใช้จ่าย และการเพิ่มผลผลิต โดยเฉพาะในการเก็บและรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานต่างๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถใช้เวลาไปปฏิบัติงานอื่นๆ ได้เพิ่มขึ้น

5.3) เพื่อจัดหาบริการใหม่ๆ มาเสนอต่อผู้ใช้ให้มากยิ่งขึ้นนอกเหนือจากบริการที่มีอยู่เดิม โดยไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เช่น บริการสารสนเทศทันสมัย การทำสหแคตตาล็อกหรือสหรายการของสถาบันบริการสารสนเทศหลายแห่ง เป็นต้น

5.4) เพื่อร่วมมือระหว่างกันในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรสารสนเทศ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ทำให้มีการขยายขอบเขตการให้บริการแก่ผู้ใช้ ในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศนอกสถาบันสารสนเทศนั้นๆ ทำให้ผู้ใช้ไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปด้วยตนเอง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ห้องสมุดต้องปรับตัวในการให้บริการสารสนเทศที่หลากหลายรูปแบบ เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการพัฒนาระบบสารสนเทศดิจิทัลให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็ว รวมถึงรูปแบบการนำเสนอสารสนเทศในลักษณะสื่อมัลติมีเดีย ดังนั้นห้องสมุดจึงต้องมีการวางแผนเพื่อการบริหารในเชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นเลิศ นับตั้งแต่สำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ การดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลมาจัดบริการ และวางแผนเชิงกลยุทธ์ เพื่อการบริการที่หลากหลายรูปแบบและหลากหลายช่องทางตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ รูปแบบบริการสารสนเทศ ณ ปัจจุบันต่างเป็นบริการผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้นการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนก็ต้องอาศัยศักยภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นับตั้งแต่บริการเว็บไซต์ห้องสมุดที่ควรมีตั้งแต่ 2 ภาษา บริการสืบค้น OPAC ตั้งแต่ 2 ภาษา เพื่อการเข้าถึงฐานข้อมูลออนไลน์ ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อ

การใช้ข้อมูลหรือเนื้อหาดิจิทัลผ่านสมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ต และช่องทางการติดต่อสื่อสาร การบริการผ่านเครือข่ายสังคม

4. บุคลากรบริการสารสนเทศ

สมรรถนะของบุคลากรในภาคบริการสารสนเทศหรือนักสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยทั่วไปจะแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ ความรู้ความสามารถหลัก ความรู้ความสามารถเฉพาะวิชาชีพ และคุณลักษณะส่วนบุคคล ดังนี้ (พิมลพรรณ เรพเพอร์, 2555 หน้า 75-77; พิมพ์รำไพ เปรมสมิตร, 2555, ออนไลน์)

4.1 ความรู้ความสามารถหลัก เป็นความรู้ความสามารถที่บุคลากร นักสารสนเทศที่ต้องถือปฏิบัติเช่น การพัฒนาฐานความรู้ในวิชาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สารสนเทศและการบริการอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนการสร้างความเป็นเลิศในวิชาชีพ การสร้างจริยธรรมทางวิชาชีพ และพัฒนาคุณค่าตามหลักการทางวิชาชีพ

4.2 ความรู้ความสามารถเฉพาะวิชาชีพ เป็นความรู้ความสามารถเพื่อการปฏิบัติงานด้านทรัพยากรสารสนเทศดังนี้

4.2.1 ความรู้ความสามารถทางด้านการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรสารสนเทศประกอบด้วย

- 1) ความรู้ความสามารถทางด้านการพัฒนา และการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ
- 2) ความรู้ความสามารถในการจัดการสารสนเทศทั้งในด้านที่เกี่ยวกับการ วิเคราะห์ การจัดเก็บ การพัฒนาบริการ การให้ความรู้และทักษะทางสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ
- 3) ความรู้ความสามารถในการผลิตและการเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศเป็นการออกแบบ และผลิตทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ รวมถึงสื่อการเรียนการสอน
- 4) ความรู้ความสามารถในการเก็บรักษา และอนุรักษ์ทรัพยากรสารสนเทศ

4.2.2 ความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยี เป็นความรู้ความสามารถ และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ และการจัดการองค์การประกอบด้วย

- 1) การประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการจัดหา รวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ การค้นคืนสารสนเทศ การสร้างสารสนเทศในรูปแบบเว็บเพจ และการเผยแพร่สารสนเทศผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์
- 2) ความรู้ความสามารถในการจัดทำฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์และการเข้าถึงสารสนเทศ
- 3) ความรู้ความสามารถในการจัดทำคลังข้อมูลและเหมืองข้อมูล

4) ความรู้เรื่องระบบสารสนเทศอัตโนมัติต่างๆ รวมทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ เพื่อจะได้คัดเลือกระบบ และอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

5) ความรู้ความสามารถทางนวัตกรรมใหม่ๆ การใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์ ระบบคอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่ายโทรคมนาคม และสามารถตัดสินใจและกล้าเสี่ยงในการเปลี่ยนแปลงวิธีทำงาน วิธีบริการ

6) ความรู้ความสามารถด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศในองค์กรสารสนเทศ เพื่อการดำเนินงาน การบำรุงรักษาระบบสารสนเทศและอุปกรณ์ และการบริหารงานธุรการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ

4.2.3 ความรู้ทางด้านบริการสารสนเทศ เป็นความเชี่ยวชาญในการบริการสารสนเทศ เป็นตัวกลางในการเข้าถึงสารสนเทศที่น่าเชื่อถือ ประกอบด้วย

1) ความรู้ความสามารถในการค้นคืนสารสนเทศ สามารถวางแผน และวางกลยุทธ์ในการค้นสารสนเทศจากแหล่งช่วยค้นคว้าทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

2) มีความรู้เรื่องพฤติกรรมผู้ใช้ ซึ่งรวมถึงความรู้เรื่องทางจิตวิทยาของการใช้สารสนเทศ

3) ความรู้ทางด้านนโยบายสารสนเทศ ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเศรษฐกิจ การเมืองที่อาจส่งผลกระทบต่อบริการสารสนเทศ

4) ความรู้ความสามารถด้านการสอน การฝึกอบรม เพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนผู้ใช้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับการบริการสารสนเทศ

4.3 คุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลเกี่ยวกับทัศนคติ ทักษะ และคุณค่า ที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนเป้าหมายขององค์การ ประกอบด้วย

4.3.1 ความรู้ความสามารถทางการวิจัย สามารถติดตามผลงานทางการวิจัยทั้งในสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ควรสามารถอ่าน การวิเคราะห์ ตีความ การสังเคราะห์ และเข้าใจข้อมูลที่นำเสนอในผลการวิจัยเพื่อช่วยผู้ใช้บริการที่ต้องการได้ เหล่านี้จัดเป็นทักษะเพิ่มคุณค่าให้แก่งานในวิชาชีพ

4.3.2 ความรู้ความสามารถในการเขียนโครงการ เพื่อสามารถเสนอกิจกรรม บริการใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศ

4.3.3 ความรู้ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศเช่น ภาษาในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน รวมถึงมีความรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี

4.3.4 ความรู้ความสามารถทางการสื่อสาร บุคลากรผู้ให้บริการสารสนเทศควรเป็นผู้มีความสามารถและทักษะอย่างดีในการสื่อสารทั้งแบบวจนภาษาและอวจนภาษา ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับผู้ใช้และผู้ร่วมงาน

4.3.4 ความรู้ความสามารถการทำงานแบบข้ามวัฒนธรรม

4.3.5 ความรู้ความสามารถทางการบริหารและจัดการ ทรัพยากรสารสนเทศ ทรัพยากรบุคคล งบประมาณและบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ความรู้เรื่องการตลาด เพื่อส่งเสริมการใช้บริการสารสนเทศ

กล่าวได้ว่าบุคลากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ ความรู้ความสามารถหลักเพื่อพัฒนาฐานความรู้ในวิชาชีพ สร้างความเป็นเลิศ คุณธรรมจริยธรรม และคุณค่าในวิชาชีพ กลุ่มความรู้ความสามารถเฉพาะวิชาชีพเพื่อการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จในการดำเนินงานด้านทรัพยากรสารสนเทศ และกลุ่มสุดท้ายคุณลักษณะส่วนบุคคลเพื่อสนับสนุนเป้าหมายหลักขององค์กร ซึ่งในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ความรู้ความสามารถและคุณลักษณะส่วนบุคคลนั้นว่ามีความสำคัญในการทำงานและเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเพราะต้องอาศัยความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการบริการในระดับภูมิภาคอาเซียน ความรู้ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความรู้ความสามารถด้านวิจัยเพื่อการพัฒนาและสร้างนวัตกรรม การพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อการแบ่งปัน รวมถึงความรู้ความสามารถในการทำงานข้ามวัฒนธรรมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมอันส่งผลให้บุคลากรห้องสมุดมีการปรับตัวอย่างเหมาะสม สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพข้ามเชื้อชาติ ข้ามประเทศ ข้ามชนบทรวมเนียม ข้ามชนชาติ และข้ามวัฒนธรรมองค์กร สามารถปรับตัวสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างเหมาะสม

5. ทรัพยากรสารสนเทศและคลังความรู้เพื่อการบริการ

ทรัพยากรสารสนเทศไม่ใช่มีเฉพาะสิ่งพิมพ์ที่ให้บริการห้องสมุดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และทรัพยากรสารสนเทศจะเกิดจากความร่วมมือของเครือข่ายห้องสมุด การดำเนินการจัดการทรัพยากรสารสนเทศจึงนับว่ามีความสำคัญเพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายและเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็ว ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ตลอดจนการพัฒนาคลังความรู้เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริการสารสนเทศในระดับการตัดสินใจต่อไป

5.1 ทรัพยากรสารสนเทศ แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศจากเดิมที่เน้นการถือครองทรัพยากรสารสนเทศ เป็นการเน้นการเข้าถึงสารสนเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศในทุกอุปกรณ์โดยใช้เทคโนโลยีเครือข่ายที่เข้าถึงได้ทุกสถานที่และไม่จำกัดด้านเวลา ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการหลากหลายยิ่งขึ้น เป็นทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล มัลติมีเดีย หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพิ่มจำนวนหรือ

ช่องทางการให้บริการเพื่อการเข้าถึงสารสนเทศทางออนไลน์ นอกเหนือจากการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศแบบสิ่งพิมพ์

ดังที่ได้ทราบแล้วว่าแนวโน้มรูปแบบทรัพยากรสารสนเทศจะมีรูปแบบเป็นทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการเข้าถึงของผู้ใช้บริการมากยิ่งขึ้น ในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดจึงต้องปรับเปลี่ยนจากความเป็นเจ้าของ เป็นการช่วยเหลือผู้ให้บริการเพื่อการเข้าถึงสารสนเทศตามความต้องการ เปลี่ยนจากการจัดหาที่เน้นรูปแบบของทรัพยากรสารสนเทศไปเน้นการจัดการเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากขึ้น ห้องสมุดจึงต้องเพิ่มความรู้ในการจัดหาและจัดการกับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ให้ผู้ใช้สามารถใช้ประโยชน์สารสนเทศที่ต้องการได้ทั้งจากภายในห้องสมุดและจากแหล่งสารสนเทศอื่นๆ ภายนอกห้องสมุดดังนั้น ห้องสมุดจึงควรเน้นนโยบายการจัดการทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มมากขึ้น มีการผลิตหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์โดยคำนึงถึงเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและลิขสิทธิ์ รวมถึงความมั่นคงปลอดภัยในการใช้สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ห้องสมุดจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศในนามสถาบันภายใต้ภาวะแวดล้อมเสมือนจริงและการใช้เทคโนโลยีเครือข่าย

5.2 การจัดการทรัพยากรสารสนเทศ เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการเข้าถึง และใช้บริการ โดยการจัดการเนื้อหาสารสนเทศด้วยการพัฒนาดิจิทัลคอนเทนต์ และดิจิทัลคอลเลคชัน เพื่อการเข้าถึงและแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศ การพัฒนาฐานข้อมูลต่างๆ เช่น ฐานข้อมูลสหบรรณานุกรม ฐานข้อมูลงานวิจัย เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ให้บริการในการเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการตามแหล่งข้อมูลต่างๆ แนวทางการจัดหาและจัดเตรียมทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการด้วยเทคโนโลยีเครือข่าย มีแนวทางดังนี้ (กุลธิดา ท้วมสุข จุฬารัตน์ ศราวณะวงศ์ และกันยารัตน์ เคเวียเช่น, 2554, หน้า 30)

5.2.1 การจัดซื้อทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการเรียนการสอนและการวิจัยได้แก่ ทรัพยากรที่ใช้เพื่อการอ้างอิงเช่น สารานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลอ้างอิง วารสารอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น โดยการซื้อลิขสิทธิ์หรือบอกรับเป็นสมาชิก โดยการพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างสถาบันในการจัดซื้อและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรสารสนเทศที่มีราคาแพง

5.2.2 การเปลี่ยนรูปแบบสารสนเทศประเภทสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อที่ไม่ตีพิมพ์ที่มีความสำคัญของเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ ข้อจำกัดจะใช้ภายในห้องสมุดเท่านั้นเช่น หนังสืออ้างอิง หนังสือสารรอง หนังสือหายาก หนังสือพิเศษ วิดีทัศน์ เป็นต้น ต้องดำเนินการเปลี่ยนให้เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อดิจิทัลเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึง ใช้บริการจากผู้ใช้ทุกที่ ทุกเวลา

แต่ต้องระมัดระวังเรื่องลิขสิทธิ์ และมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลที่ให้บริการทั้งจากส่วนของผู้ให้บริการ และส่วนของผู้ใช้บริการ

5.2.3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันบริการวิชาการอื่นๆ ทั้งที่เป็นห้องสมุด คณะวิชาต่างๆ สมาคมวิชาการและพิพิธภัณฑ์ โดยอาศัยเทคโนโลยีเครือข่ายเพื่อสร้าง e-Collection ใช้ร่วมกัน โดยเฉพาะในเรื่องของหนังสือหายาก รูปภาพ ดนตรี แผนที่ข้อมูลระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ ข้อมูลสถิติต่างๆ

5.2.4 การสนับสนุนให้หน่วยงาน บุคลากรในองค์กรพัฒนาผลิตภัณฑ์สารสนเทศ สื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ สื่อมัลติมีเดีย โดยให้คำปรึกษาและสนับสนุนในเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสร้างฐานข้อมูลเฉพาะวิชา หรือพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อการศึกษา และการวิจัยของสถาบัน

5.2.5 การจัดทำนิตยสารหรือนิตยสารเว็บไซต์ที่เป็นประโยชน์แต่ละด้านเช่น นิตยสารนิตยสาร เว็บไซต์แต่ละเรื่องหรือแต่ละสาขา นิตยสารนิตยสารบทวิจารณ์เว็บไซต์ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญให้ผู้ใช้สามารถติดตามและประเมินวรรณกรรมและเว็บไซต์ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย ที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการอย่างรวดเร็วเช่น นิตยสารนิตยสารเว็บไซต์ห้องสมุดที่มีการแนะนำการใช้ห้องสมุด แนะนำขั้นตอนการทำวิจัย แนะนำการเรียนอ้างอิง รวมถึงนิตยสารนิตยสารเว็บไซต์สำนักพิมพ์และตัวแทนจำหน่ายแต่ละสาขาวิชา เป็นต้น

5.2.6 การเชื่อมโยงเว็บไซต์ห้องสมุดกับเว็บไซต์อื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อการติดต่อสื่อสารหรือใช้บริการสารสนเทศอื่นๆ ร่วมกัน ตลอดจนสถิติของผู้ใช้บริการ

5.3 คลังความรู้ เป็นการรวบรวมฐานข้อมูลจากหลายฐานเพื่อเป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญและจำเป็นจากแหล่งต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถเรียกใช้ข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงการค้นหาความรู้ในฐานข้อมูลจากเหมืองความรู้ เพื่อประโยชน์ในการบริการสารสนเทศ

ลักษณะของคลังความรู้ประกอบด้วยฐานข้อมูลหลายฐาน ดิจิทัลคอลเล็กชัน ดังนั้นจึงต้องมีความรวดเร็วในการเข้าถึง มีความถูกต้อง ทันสมัย มีความเชื่อมโยง มีความน่าเชื่อถือ สามารถตรวจสอบได้ มีความปลอดภัย และต้องคำนึงถึงลิขสิทธิ์ทั้งในด้านเนื้อหา โปรแกรมสร้างสรรค์ คลังความรู้ ลิขสิทธิ์ภาพ/สื่อมัลติมีเดีย รวมถึงลิขสิทธิ์ตัวอักษร (Font) ที่ใช้ในการพัฒนาคลังความรู้

6. สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้และบริการ

การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้และการบริการของห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมภายในและบริเวณโดยรอบห้องสมุด มหาวิทยาลัยให้เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรห้องสมุดมหาวิทยาลัย การให้บริการแก่ผู้ใช้บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัย และการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในห้องสมุดมหาวิทยาลัยให้ได้รับประโยชน์สูงสุด การดำเนินงานด้านการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้และการบริการให้มี

ประสิทธิภาพได้ จะต้องดำเนินการ ตามขั้นตอนทั้ง 4 กระบวนการคือ การศึกษาสภาพปัจจุบันของ ปัญหาและความต้องการ การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล

การจัดวางผังประโยชน์ใช้สอยอาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยทั่วไปการจัดวางผัง ประโยชน์ใช้สอยอาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัยต้องมียอดประกอบหลักภายในอาคารหลักได้แก่ ส่วน บริการสารสนเทศ ส่วนสนับสนุนโครงการ ส่วนบริการสาธารณะ และส่วนบริการอาคาร ดังมี รายละเอียดต่อไปนี้ (ทิพวรรณ บุญย์เพิ่ม, 2555, หน้า 9-12 – 9-13)

1) ส่วนบริการสารสนเทศ เป็นส่วนงานหลักของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญคือ ส่วนบริหารงานทั่วไปของห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั้งส่วนงานบริหารและงานธุรการ ส่วนบริการผู้ใช้ที่อาจเป็นห้องค้นคว้า มุมอ่านหนังสือ บริเวณสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศ เป็นต้น ส่วนเทคนิค ทำหน้าที่ควบคุมดูแลงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศและงานวิเคราะห์สารสนเทศ และ ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นส่วนควบคุมการให้บริการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และ ส่วนพัฒนาระบบสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัย

2) ส่วนสนับสนุนโครงการ เป็นส่วนส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์อื่นๆ หรือทำกิจกรรม อื่นๆ เช่น ห้องประชุม ส่วนนิทรรศการ ควรจัดให้อยู่ใกล้โถงทางเข้าและมีทางแยกเข้าโดยเฉพาะ

3) ส่วนบริการสาธารณะ เป็นลักษณะพื้นที่ส่วนรวมผู้ใช้บริการใช้งานร่วมกันเช่น เคาน์เตอร์ฝากของ เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ อาจมีร้านอาหารว่างและเครื่องดื่ม โทรศัพท์สาธารณะ เป็นต้น

4) ส่วนบริการอาคาร เป็นส่วนบริการและดูแลความเรียบร้อยของอาคารเช่น ห้องเก็บ ของทำความสะอาดอาคาร ห้องระบบไฟฟ้า ประปา ระบบสุขาภิบาล เป็นต้น

กุลธิดา ท้วมสุข จุฑารัตน์ ศราวณวงค์ และกันยรัตน์ เครียวเช่น (2554, หน้า 170) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนพบว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้ต้องมีลักษณะดังนี้

1) สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มี สภาพแวดล้อมและบรรยากาศจูงใจให้ผู้ใช้บริการเข้ามาใช้บริการเพื่อการติดตามข้อมูลข่าวสาร เพื่อ ความบันเทิงใจ เพื่อการพบปะสนทนา เพื่อการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในพื้นที่บริเวณนี้จะมี องค์ประกอบที่สำคัญเช่น มุมอ่านหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร วารสาร หนังสืออ่านเล่น มุมกาแฟ มุม สวน มุมนิทรรศการ ประชาสัมพันธ์ และส่วนการจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ส่งเสริมการใช้ห้องสมุด เป็นต้น

2) สภาพแวดล้อมเพื่อการให้บริการสารสนเทศตามอัธยาศัย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่ บริการที่เน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ที่หลากหลาย และให้ อิสระในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเรียนรู้ ในพื้นที่บริเวณนี้อาจมีลักษณะหรือ

องค์ประกอบสำคัญได้แก่ เทคโนโลยีที่มีศักยภาพสูง ความสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตผ่านระบบไร้สาย เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ ทั้งภายในและภายนอกห้องสมุด บริการการสืบค้นและการตอบคำถามทั้งในระดับรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ การสอนหรือการนิเทศการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ การบริการตลอด 24 ชั่วโมง และไม่จำกัดเวลาในการเข้าใช้บริการ ทั้งนี้การนำเทคโนโลยีเครือข่ายไร้สาย มาใช้ต้องคำนึงถึงระบบการรักษาความปลอดภัยของผู้ให้บริการ และผู้ใช้บริการด้วย

3) สภาพแวดล้อมเพื่อการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการศึกษาค้นคว้าสารสนเทศทางวิชาการและวิจัย เน้นความสมบูรณ์และความเพียงพอในด้านทรัพยากรสารสนเทศทางวิชาการและวิจัยที่ตอบสนองการเรียนการสอนและการวิจัยตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย มีการจัดระบบทรัพยากรที่เอื้อต่อการศึกษาเรียนรู้ และมีบรรยากาศความเป็นวิชาการ ในพื้นที่บริเวณนี้อาจมีลักษณะหรือองค์ประกอบสำคัญได้แก่ บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า บริการสนับสนุนการวิจัย บริการรวบรวมบรรณานุกรม ห้องหรือมุมหรือพื้นที่และอุปกรณ์สนับสนุนการศึกษาค้นคว้ารายบุคคล และรายกลุ่ม ห้องสำหรับการบรรยายหรืออภิปรายสำหรับกลุ่มขนาดต่างๆ

นอกจากจะจัดสภาพแวดล้อมในลักษณะทางกายภาพแล้ว ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต้องจัดสภาพแวดล้อมแบบเสมือนจริง คือความสามารถในการใช้บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยผ่านทางออนไลน์โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เพื่อใช้บริการสื่อดิจิทัล สื่อเพื่อการค้นคว้าวิจัย เป็นต้น

7. เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการบริการ

เครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์การสารสนเทศหมายถึง การสร้างและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในรูปการทำงานร่วมกันระหว่างองค์การ โดยยึดหลักความเสมอภาค ความยุติธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในการบริการสารสนเทศ โดยทั่วไปเครือข่ายความร่วมมือให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน ช่วยลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน พัฒนาขยายขอบเขตการบริการแก่ผู้ใช้ สร้างพลังการต่อรองต่อผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่าย พัฒนาระบบการทำงานร่วมกันและร่วมกันสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ และการพัฒนาบุคลากร (พรทิพย์ สุวันทรัตน์, 2555, หน้า 14-2)

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยควรมีเครือข่ายความร่วมมือโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรห้องสมุด การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันระหว่างห้องสมุด การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน การพัฒนากิจกรรมหรือโครงการร่วมกันที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยร่วมกัน การร่วมกันดำเนินการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกัน เป็นต้น

นอกจากนี้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยยังมีเครือข่าย AUNILO ซึ่งเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยในกลุ่มประเทศอาเซียน มีสมาชิก 26 แห่ง โดยประเทศไทยมีสมาชิก 4 สถาบัน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดังนั้นในอนาคตเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จึงต้องขยายเครือข่าย หรือใช้วิธีการติดตามข้อมูล/ข่าวสารจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกเครือข่ายดังกล่าว

จากแนวคิดเกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยจะอาศัยกรอบมาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องอาศัยกรอบด้านการบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัย การบริการทรัพยากรสารสนเทศ บุคลากร ทรัพยากรสารสนเทศ และการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ การจัดการสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และบริการ รวมถึงเครือข่ายความร่วมมือ เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยสู่ประชาคมอาเซียน

แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

อาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เป็นการรวมตัวของกลุ่มประเทศ 10 ประเทศคือ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ เวียดนาม ลาว กัมพูชา พม่า และบรูไน เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในเวทีการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ในเดือนมกราคม 2550 ที่เซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จภายในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558)

1. แนวทางความร่วมมือประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียนประกอบด้วยความร่วมมือ 3 เสาหลักคือ ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community: ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Culture Community: ASCC) เสาหลักแต่ละด้านมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, มปป, หน้า 6; ประภัสสร เทพชาตรี, 2555, หน้า 9-10)

1.1 การเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติวิธีและยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

1.1.1 ใช้ข้อตกลงและกลไกของอาเซียนที่มีอยู่แล้วในการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทภายในภูมิภาค รวมทั้งการเผชิญหน้ากับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เช่น การก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติอื่นๆ และการขจัดอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง

1.1.2 ริเริ่มกลไกใหม่ๆ ในการเสริมสร้างความมั่นคงและกำหนดรูปแบบใหม่สำหรับความร่วมมือด้านนี้ ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรฐานการป้องกันการเกิดข้อพิพาท การแก้ไขข้อพิพาท และการสร้างเสริมสันติภาพภายหลังการยุติข้อพิพาท

1.1.3 ส่งเสริมความร่วมมือทางทะเล

ทั้งนี้ความร่วมมือดังกล่าวจะไม่กระทบต่อความเป็นอิสระของประเทศสมาชิกในการดำเนินนโยบายการต่างประเทศและความร่วมมือทางทหารกับประเทศนอกภูมิภาค และไม่นำไปสู่การสร้างพันธมิตรทางการทหาร แต่สิ่งที่พบว่าเป็นปัญหาของอาเซียนเกี่ยวกับความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงอาเซียนคือ การพัฒนาระบบการเมือง หลายประเทศยังเป็นเผด็จการ โดยประเทศที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ พม่า หลายประเทศยังมีความขัดแย้งทางการเมือง กรณีพิพาทในเรื่องพรมแดนระหว่างประเทศสมาชิก รวมถึงปัญหาข้ามชาติการก่อการร้ายในภูมิภาค

1.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคง มั่งคั่งและสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้ โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

1.2.1 มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายในปี 2558

1.2.2 ทำให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว โดยจะเริ่มกลไกและมาตรการใหม่ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว

1.2.3 ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียนเพื่อลดช่องว่างการพัฒนาและช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน

1.2.4 ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงินและตลาดทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม พัฒนาความร่วมมือด้านกฎหมาย การเกษตร พลังงาน การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือแรงงาน

สิ่งที่ท้าทายเกี่ยวกับปัญหาประชาคมเศรษฐกิจคือ ช่องว่างระหว่างประเทศรวยและประเทศจน ซึ่งยังคงมีความแตกต่างกันมากระหว่างประเทศรวยซึ่งเป็นสมาชิกเก่าเช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย กับประเทศสมาชิกใหม่ที่ยังคงมีความยากจนเช่น กัมพูชา พม่า ลาว ประเทศอาเซียนยังคงมองประเทศสมาชิกเป็นคู่แข่งทางเศรษฐกิจ และยังคงมีการแข่งขันกันอย่างมากระหว่างประเทศสมาชิก

1.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีจุดมุ่งหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอาเซียน โดยมีแผนปฏิบัติการประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนซึ่งครอบคลุมความร่วมมือในหลายสาขาเช่น ความร่วมมือด้านการปราบปรามยาเสพติด การพัฒนาชนบท การขจัดความยากจน

สิ่งแวดล้อม การศึกษา วัฒนธรรม สตรี สาธารณสุข โรคนอกระบบ และเยาวชน เป็นต้น เป็นกลไกสำคัญ เพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายของประชาคมนี้ และรองรับการเป็นประชาคมซึ่งเน้นใน 4 ด้านได้แก่

1.3.1 การสร้างประชาคมแห่งสังคมที่เอื้ออาทร

1.3.2 แก้ไขผลกระทบต่อสังคมอันเนื่องมาจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจ

1.3.3 ส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่าง

ถูกต้อง

1.3.4 ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในระดับรากหญ้า การเรียนรู้ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งการรับรู้ข่าวสารซึ่งเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การเป็นประชาคม เอเชีย

อาเซียนยังมีปัญหาเรื่องความแตกต่างของระบบวัฒนธรรม ศาสนา และเชื้อชาติ จึงต้องร่วมกันดำเนินการรวมตัวเป็นกลุ่มได้โดยมีอัตลักษณ์ร่วมกันอย่างแท้จริง

2. กลไกขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนโดยการศึกษา

ความสำคัญของการศึกษาในการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียน เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการสร้างอาเซียนสู่การเป็นประชาคมที่มีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เพื่อสร้างอนาคตที่รุ่งเรืองของอาเซียน การจัดการศึกษาในอาเซียนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของอาเซียนและเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้การอุดมศึกษาในอาเซียนได้กลายเป็นภาคธุรกิจขนาดใหญ่และไร้พรมแดน เพื่อตอบสนองการเปิดเสรีการศึกษาทั้งในกรอบอาเซียนและการค้าโลก เป็นผลให้เกิด กระแสการแข่งขันในการให้บริการด้านการศึกษา การเสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของสถาบันการอุดมศึกษาไปสู่ความเป็นนานาชาติ และ World Class University ตามระบบ เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของตลาดแรงงานในระดับชาติและภูมิภาค การปรับตัวต่อกระแสการเปิดเสรีทางการศึกษา และกฎบัตรอาเซียน

ความร่วมมืออาเซียนด้านการศึกษาเป็นความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในอาเซียนและประชาคมยุโรปในลักษณะข้อตกลงที่ทำร่วมกันในระดับสถาบันต่อสถาบัน ทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยของภาคเอกชนในด้านการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาสถาบันและสถาบันการศึกษาร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันการจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนได้ช่วยส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาคณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก สะท้อนการจัดการศึกษาแบบ เชื่อมโยง การหลอมรวมความหลากหลายบนพื้นฐานของเอกลักษณ์และความแตกต่างการพัฒนาและ ประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนวิชาการระหว่างชาติในภูมิภาคบนพื้นฐานของประโยชน์ร่วมกัน

การขับเคลื่อนความร่วมมือด้านการศึกษาในกรอบอาเซียน ปรากฏในแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (A Blueprint for ASEAN Socio-Cultural Community) ได้กำหนดเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อก้าวสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะความร่วมมือด้านการศึกษา ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างศักยภาพด้านเทคโนโลยีและทรัพยากรมนุษย์ในอาเซียน การจัดการศึกษาในแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนมีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, มปป, หน้า 9-12; กระทรวงการต่างประเทศ, 2554, หน้า 8-10)

2.1 การจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยให้ประชากรอาเซียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงภายในปี พ.ศ. 2558 อันจะนำไปสู่การจัดการไม่รู้หนังสือในภูมิภาค จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกเพศอย่างเท่าเทียมโดยปราศจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมเชื้อชาติ ภูมิภาค ประเทศและความบกพร่องทางร่างกาย การส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาสำหรับสตรีและเด็กอย่างเท่าเทียม การแลกเปลี่ยนการเรียนในสถาบันอุดมศึกษาของนักเรียนในกลุ่มประเทศอาเซียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยเฉพาะในชุมชน โดยผ่านการศึกษาทางไกล การเรียนด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียนทั้งการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเชื่อมโยงด้านประชาชนผ่านการศึกษาและวัฒนธรรม

2.2 การส่งเสริมทุนอาเซียนและเครือข่ายการศึกษา โดยส่งเสริมเครือข่ายการศึกษาในสถาบันการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ขยายเครือข่ายและให้การช่วยเหลือนักเรียน รวมถึงการแลกเปลี่ยนบุคลากรและปฏิสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์ เช่น การส่งเสริมการวิจัยระหว่างสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน

2.3 การส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน โดยการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกอาเซียนผ่านระบบการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความสำเร็จและความเข้าใจอันดีในประเทศสมาชิกที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน การส่งเสริมภาษาอาเซียนและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางภาษา การจัดทำหลักสูตรอาเซียนศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา อันเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างประชาชนอาเซียน รวมทั้งเพื่อเสริมสร้างความรู้สึกของการมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกัน ให้ตระหนักรู้ถึงความแตกต่างในมรดกทางวัฒนธรรมภายในอาเซียน เพื่อให้เกิดผลในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมสำหรับชนรุ่นหลัง

2.4 การพัฒนาเยาวชนอาเซียน โดยดำเนินการกีฬามหาวิทยาลัยอาเซียน อาสาสมัครเยาวชนอาเซียน เกมคอมพิวเตอร์ และโอลิมปิกวิชาการอาเซียน จัดเวทีแลกเปลี่ยนเครือข่ายและแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับวิธีการและกลยุทธ์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

จากแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนอาจกล่าวได้ว่าอาเซียนให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาในภูมิภาค ในประเด็นด้านการเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียม การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาในภูมิภาคทุกระดับ การส่งเสริมความร่วมมือด้านเครือข่ายเยาวชน ตลอดจนการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกันโดยกระบวนการเชื่อมโยงและเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาในภูมิภาค

3. การขับเคลื่อนการศึกษาในประเทศไทย

ประเทศไทยได้จัดการและให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง เป็นแนวคิดหลักของการปฏิรูปการศึกษาและยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันของประเทศไทย กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดบทบาทการดำเนินงานด้านต่างประเทศเชิงรุก โดยเน้นการกระชับความสัมพันธ์และการขยายความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และในภูมิภาคเอเชียภายใต้กรอบความร่วมมือด้านต่างๆ ในกรอบความร่วมมือด้านการศึกษาอาเซียนเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งประกอบด้วยการปรับปรุงในเชิงปริมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายโอกาสทางการศึกษา การยกระดับคุณภาพการศึกษา การนำโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามารองรับการขยายโอกาสและการยกระดับคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการบริหารจัดการทางการศึกษาในเชิงคุณภาพและการจัดทำแผนการศึกษา

การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นอาเซียน เน้นการจัดการศึกษาทุกระดับเพื่อให้เกิดการรวมตัวของอาเซียน การจัดทำหลักสูตร เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งเสริมโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนอาเซียน การพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการสอน สำหรับการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียนมีบทบาทดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, มปป, หน้า 11-13; ประภัสสร เทพชาตรี, 2555, หน้า 67)

3.1 บทบาทการศึกษาต่อเสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคง ส่งเสริมให้ครูมีความเข้าใจอันดีและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรม และจารีตประเพณีที่แตกต่าง ตลอดจนความศรัทธาของศาสนาต่างๆ ในภูมิภาค ด้วยการจัดการฝึกอบรมและจัดโครงการแลกเปลี่ยนครู รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

3.2 บทบาทการศึกษาในเสาหลักด้านเศรษฐกิจ โดยพัฒนาการจัดทำแผนบูรณาการเพื่อจัดทำกรอบการพัฒนาทักษะในอาเซียน ด้วยการจัดทำ ASEAN Benchmarking และระบบการเทียบโอนหน่วยกิต โดยให้ความสำคัญกับสถาบันการฝึกอบรมด้านอาชีวศึกษาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในภูมิภาค

3.3 หลักสำคัญของเสาสังคมและวัฒนธรรมให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเน้นการศึกษาให้เป็นวาระของอาเซียน การสร้างสังคมความรู้ โดยส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง ตลอดจนส่งเสริมความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน โดยลดความยากจนและส่งเสริมการคุ้มครองและสวัสดิการสังคม บทบาทการศึกษาในเสาหลักด้านสังคมวัฒนธรรม ประกอบด้วยแนวทางต่างๆ ดังนี้

- 1) สนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพในชุมชนชนบท ด้วยการจัดโครงการชุมชนอาเซียนสำหรับเยาวชน อาสาสมัครเพื่อสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ในชนบทและชนพื้นเมืองในประเทศสมาชิก
- 2) สนับสนุนหลักสูตรระดับปริญญาตรีเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมอาเซียนในมหาวิทยาลัย
- 3) สนับสนุนภาษาอาเซียนให้เป็นวิชาเลือกในการเรียนภาษาต่างประเทศในโรงเรียน
- 4) จัดการประชุมด้านการวิจัยทางการศึกษาในอาเซียน ส่งเสริมการทำวิจัยร่วมกันและการพัฒนาด้านการวิจัยและการพัฒนาในภูมิภาค เพื่อให้เป็นเวทีสำหรับนักวิจัยในอาเซียนในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ในภูมิภาค
- 5) การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในอาเซียน ด้วยการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน และให้มีการมอบรางวัลโครงการโรงเรียนสีเขียวในอาเซียน
- 6) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อปวงชน
- 7) จัดทำเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับอาเซียนร่วมกันสำหรับใช้ในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับการฝึกอบรมและการสอนของครู ประเทศสมาชิกร่วมแบ่งปันทรัพยากรและจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาการศึกษาในภูมิภาคเพื่อเป็นหลักประกันเกี่ยวกับงบประมาณดำเนินการในการเริ่มต้นโครงการต่างๆ ด้วย

4. การเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อบรรลุประชาคมอาเซียนที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน

บทบาทสำคัญของการศึกษาในการสร้างประชาคมอาเซียน ภายในปี 2558 อันประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยทั้ง 3 เสาหลักนี้ต่างส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ผู้นำอาเซียนได้ร่วมลงนามในปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายประชาคมอาเซียนที่เอื้ออาทรและแบ่งปันด้วย โดยมีสาระสำคัญของปฏิญญาดังนี้

(กระทรวงศึกษาธิการ, มปป; หน้า 18-27; กระทรวงการต่างประเทศ, 2554, หน้า 86; ประภัสสร เทพชาตรี, 2555, หน้า 64)

4.1 การเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อบรรลุผลในเสาการเมืองและความมั่นคง อาเซียนจะสนับสนุนความเข้าใจและความตระหนักรู้เรื่องกฎบัตรอาเซียนให้มากขึ้นโดยผ่านหลักสูตรอาเซียนในโรงเรียน และเผยแพร่กฎบัตรอาเซียนที่แปลเป็นภาษาต่างๆ ของชาติในอาเซียน ให้เน้นหลักการแห่งประชาธิปไตยให้มากขึ้น เคารพในสิทธิมนุษยชน และค่านิยมในเรื่องแนวทางสันติภาพในหลักสูตรของโรงเรียน รวมถึงสนับสนุนความเข้าใจและความตระหนักรู้ในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อในภูมิภาคในหมู่อาจารย์ผ่านการฝึกอบรม โครงการแลกเปลี่ยนและการจัดตั้งข้อมูลพื้นฐานออนไลน์เกี่ยวกับเรื่องนี้

4.2 การเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อบรรลุผลในเสาเศรษฐกิจ โดยพัฒนากรอบทักษะภายในประเทศของแต่ละประเทศสมาชิกเพื่อช่วยสนับสนุนการมุ่งไปสู่การ จัดทำ การยอมรับทักษะในอาเซียน การสนับสนุนและขับเคลื่อนความสามารถของนักเรียน นักศึกษาให้ดีขึ้น รวมทั้งสนับสนุนการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือในภูมิภาคอาเซียนโดยผ่านกลไกความร่วมมือในระดับภูมิภาคระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนควบคู่กับการปกป้องและปรับปรุงมาตรฐานทางด้านการศึกษาและวิชาชีพ รวมถึงมุ่งสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก เพื่อสนองต่อความต้องการของภาคอุตสาหกรรมโดยประสานกับกระบวนการประกอบการประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านแรงงาน

4.3 เป้าหมายหลักที่จะทำให้เกิดประชาคมอาเซียนที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีสังคมที่รับผิชอบ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและก่อให้เกิดเอกภาพ โดยเสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน และทำให้เกิดเป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปันในเสาสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

- 1) สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีพในประเทศสมาชิกอาเซียนโดยการสนับสนุนการศึกษาสำหรับทุกคน
- 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดประชาคมอาเซียนที่มีพลวัต ประชาคมให้มีความเชื่อมโยง เป็นประชาคมของประชาชนอาเซียนและเพื่อประชาชนอาเซียน
- 3) การดำเนินงานด้านการศึกษาดำเนินการศึกษาและการสร้างสังคมการเรียนรู้ในอาเซียน การบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา การส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย และการเสริมสร้างความตระหนักของเยาวชนเกี่ยวกับอาเซียน
- 4) การดำเนินงานของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN) ในการจัดทำระบบการถ่ายโอนหน่วยกิตในอาเซียน เพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายนักเรียน และนักวิชาการต่างๆ ในมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกเพื่อรองรับการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558

5) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต ครอบคลุมระยะที่ 1 ปี 2553-2555 และจัดตั้งศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้เสมือนจริงขึ้น ในด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสถานที่ที่น่าสนใจ และเศรษฐกิจในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน รวมถึงสนับสนุนการเรียนภาษาของประเทศอาเซียนเป็นภาษาที่สาม นอกเหนือจากภาษาแม่และภาษาอังกฤษ

6) การสนับสนุนให้มีทางเลือกในการศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาแห่งที่สองในอาเซียน ระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา หรือ 1 ปีการศึกษา

7) การส่งเสริมประชากรอาเซียนให้มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสามารถติดต่อสื่อสารระหว่างกันในภูมิภาคและนอกภูมิภาค ครอบคลุมระยะที่ 1 ปี 2553-2555

8) นำทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น บุคลากรทางการศึกษาหลักสูตร นโยบายและอื่นๆ ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน รวมทั้งพร้อมรับกับผลกระทบที่จะเกิดจากการเกิดประชาคมเศรษฐกิจ

9) ภาคการศึกษาควรวิเคราะห์ความต้องการของตลาดอาเซียนและความต้องการของประเทศไทยเพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ และกำหนดแนวทางรองรับผลกระทบจากการเปิดเสรี

10) การจัดการศึกษาเพื่อสร้างสมรรถนะของประชาคมได้แก่ การส่งเสริมทักษะด้านการสื่อสาร (ภาษาอังกฤษ ภาษาเพื่อนบ้าน) การส่งเสริมทักษะด้านการคิด ทักษะชีวิต การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้แก่ การรู้จักแบ่งปัน การมีจิตอาสา การรู้จักประนีประนอม และการส่งเสริมหลักการประชาธิปไตย การสร้างมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาอาเซียนด้วยการส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาเพื่อนบ้าน การสอนนักเรียนให้รู้จักคิดแก้ปัญหา และปฏิบัติ และการเรียนรู้ศาสนาที่หลากหลาย

11) การจัดแหล่งการเรียนรู้ร่วมกันด้วยการส่งเสริมการเรียนภาษาเพื่อนบ้าน การจัดค่ายวิชาการ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรร่วมกัน

12) การส่งเสริมความร่วมมือในระดับอุดมศึกษาเพื่อเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน การส่งเสริมกิจกรรมและโครงการภายใต้เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน การส่งเสริมระบบการถ่ายโอนหน่วยกิต การจัดทำมาตรฐานวิชาการเพื่อให้เกิดระบบประกันคุณภาพการศึกษา การให้ปฏิญญาระหว่างสถาบันและหลักสูตรที่มีการสอนระหว่างสองมหาวิทยาลัย

13) ผลักดันให้เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการศึกษาของอาเซียน ภายใต้เครือข่ายที่ประชุมอธิการบดีและสำนักงานที่ดำเนินการด้านต่างประเทศ

5. ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ไว้ 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล กำหนดกลยุทธ์ดังนี้

- 1) พัฒนาสมรรถนะด้านการใช้ภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทยในระดับที่ใช้การทำงานได้
- 2) พัฒนาสมรรถนะด้านการประกอบวิชาชีพและการทำงานข้ามวัฒนธรรมของบัณฑิต

ไทย

มาตรการที่ควรพิจารณาดำเนินการประกอบด้วย

1) ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ และระบบวัดผลการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การศึกษาระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา

2) ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนภาษาอังกฤษ รวมทั้งภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา

3) ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน และความรู้เกี่ยวกับอาเซียนตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา และการวิจัยด้านอาเซียนศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

4) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนนักศึกษาโดยสนับสนุนการถ่ายโอนหน่วยกิต ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของไทยกับประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

5) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโลกทัศน์และเปิดโอกาสให้นักศึกษาไทยได้แสดงความสามารถในเวทีระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอาเซียน รวมถึงกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักในการเป็นพลเมืองอาเซียน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาประชาคมอาเซียน กำหนดกลยุทธ์ดังนี้

- 1) พัฒนาอาจารย์ให้มีสมรรถนะสากล
- 2) ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษา
- 3) พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีคุณภาพระดับสากล
- 4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีคุณภาพระดับสากล
- 5) พัฒนาวិชาการและการวิจัยสู่ความเป็นเลิศ
- 6) พัฒนาระบบอุดมศึกษาแห่งอาเซียน

มาตรการที่ควรพิจารณาดำเนินการประกอบด้วย

- 1) ส่งเสริมให้สัดส่วนอาจารย์ระดับปริญญาเอกให้สูงขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้อาจารย์ผลิตผลงานทางวิชาการเพื่อเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการโดยเฉพาะในระดับศาสตราจารย์
- 2) สร้างเครือข่ายด้านการวิจัยระหว่างศูนย์ความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาไทยกับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศอาเซียน สาขาที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและทิศทางของอาเซียน
- 3) สนับสนุนทุนวิจัยระดับปริญญาเอก ทุนพัฒนาอาจารย์ และทุนสนับสนุนเพื่อผลิตงานวิจัย และเผยแพร่ผลงานวิจัย
- 4) ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยของนักวิชาการไทยและอาเซียน
- 5) ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรนานาชาติในสาขาที่ประเทศไทยมีความเชี่ยวชาญ และเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในอาเซียน
- 6) ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเป็นสองภาษาเช่นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นต้น
- 7) ส่งเสริม/สนับสนุน/จัดสรรงบประมาณให้อาจารย์ชาวต่างประเทศที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญสูงมาสอน บรรยาย และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่อุดมศึกษาไทย และ/หรือทำวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานการอุดมศึกษาไทย
- 8) ส่งเสริมกิจกรรมความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาไทย และสถาบันอุดมศึกษาในอาเซียนเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบัน
- 9) ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ
- 10) ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก และสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นนานาชาติทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์
- 11) ส่งเสริมการสร้างความกลมกลืนของการอุดมศึกษาในอาเซียน โดยเฉพาะในด้านคุณภาพและคุณวุฒิทางการศึกษา ผ่านกลไกความร่วมมือระดับอุดมศึกษาที่มีอยู่เช่น SEAMEO RIHED, AUN เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การส่งเสริมบทบาทอุดมศึกษาไทยในประชาคมอาเซียนกำหนดกลยุทธ์ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมบทบาทความเป็นผู้นำของสถาบันอุดมศึกษาไทยที่เกี่ยวข้องกับสามเสาหลักในการสร้างประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเสาด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน
- 2) สร้างความตระหนักในการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนและบทบาทของอุดมศึกษาไทยในการพัฒนาประชาคมอาเซียนทั้งในด้านบวกและด้านลบ

3) ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

4) พัฒนาศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาในอาเซียน

มาตรการที่ควรพิจารณาดำเนินการประกอบด้วย

1) ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนและความเคลื่อนไหวในการเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการด้านการศึกษาในอาเซียน และระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาแก่สถาบันอุดมศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

2) ส่งเสริมการสร้างความตระหนักในเรื่องเอกลักษณ์ของไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสัมพันธ์ในหมู่ประชาชน ประชาคมอุดมศึกษา และเยาวชนอาเซียน

3) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเตรียมการเพื่อใช้ประโยชน์ และป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายกำลังคนข้ามชาติเช่น การระบาดของโรค ยาเสพติด และอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น

4) จัดทำ Mapping สถาบันอุดมศึกษาแกนหลักในสาขาที่มีความเชี่ยวชาญ และเป็นความต้องการของเขตพื้นที่เศรษฐกิจต่างๆ โดยเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาไทยที่มีความเชี่ยวชาญ และตอบสนองต่อการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจต่างๆ กับสถาบันอุดมศึกษาในอาเซียน

5) ส่งเสริมให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปสอน/วิจัย/ให้บริการวิชาการ/ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แก่สถาบันอุดมศึกษาในอาเซียน

6. บริการของห้องสมุดกับการเปลี่ยนแปลงเมื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยต้องคำนึงถึงสภาพบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอันส่งผลต่อการพัฒนาห้องสมุด การนำนวัตกรรมใหม่ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการสารสนเทศอย่างยั่งยืน เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการบริหารเป็นเลิศ

บริการอื่นๆ ที่มากระทบบทบาทของห้องสมุดเช่น

- 1) เครือข่ายความร่วมมือ Social Networking
- 2) เศรษฐกิจพอเพียง สภาวะการเงิน/เศรษฐกิจที่ถดถอย
- 3) Ecosystem ลิขสิทธิ์ ทรัพย์สินทางปัญญา
- 4) การบุกรุกทางคอมพิวเตอร์และเครือข่าย
- 5) ความเสี่ยง ภัยพิบัติ
- 6) การบริการเชิงรุก การบริการที่เป็นเลิศ
- 7) X-Gen Mobile Technology
- 8) การประกันคุณภาพ KPI BSC
- 9) KM Knowledge Worker R2R (Routine to Research)

10) Webometric Bibliometrics

11) ห้องสมุดวิจัย

12) ความคุ้มค่า Global Branding

13) เทคโนโลยีสะอาด Green ICT

แผนกลยุทธ์แม่บทไอซีทีที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด

1) อำนวยความสะดวกเพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนข้อมูลในกลุ่มประเทศอาเซียน
ดังนั้นห้องสมุดจึงต้องมีเว็บไซต์มากกว่า 1 ภาษา

2) แบ่งปันความรู้ พัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ และเนื้อหาสาระ รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเนื้อหาดิจิทัล ดังนั้นห้องสมุดจึงต้องมีเว็บไซต์ที่เข้าถึงได้ทุกอุปกรณ์ มี OPAC รองรับภาษามากกว่า 1 ภาษา

3) กำหนดชนิดของบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่สมควรจะให้สร้างโดยต้องคำนึงถึงต้นทุนและภาษาที่ใช้

4) เลือกสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่มีราคาไม่แพง

5) ผนวกรวมสร้างความตระหนักในเรื่องความมั่นคงปลอดภัย

6) ส่งเสริมให้เกิดการคุ้มครองสิทธิ์ของทรัพย์สินทางปัญญาในระดับอาเซียนเพื่อปกป้องผลงานสร้างสรรค์

7) บริการบรอดแบนด์ทั่วทั้งอาเซียน ขยายการเชื่อมโยง และส่งผลให้เกิดการขยายตัวการพัฒนาด้านไอซีที ห้องสมุดจึงต้องเตรียม Online Database ที่พร้อมสำหรับการใช้งานต่อผู้ใช้ทุกภาคส่วนในภูมิภาคอาเซียน และมีความหลากหลาย รวมถึงการประยุกต์ต่อยอดจาก Online Database เช่น Knowledge Mapping, Patent Mapping, ePortfolio, Expert Finder

8) มี Online Database ที่รองรับการเชื่อมโยงอัตโนมัติ บนมาตรฐาน OAI-PMH & SRU และมีระบบประมวลผลที่เหมาะสม Technology Licensing System

กล่าวได้ว่าความร่วมมืออาเซียนด้านการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ซึ่งมีเป้าหมายที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาภูมิภาคอย่างยั่งยืนโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง สำหรับประเทศไทยประโยชน์ที่ได้รับในกรอบความร่วมมือกับอาเซียน ได้แก่ ความช่วยเหลือด้านวิชาการ และเทคนิคภายใต้โครงการต่างๆ รวมทั้งการกำหนดนโยบายที่อาศัยการผลักดันร่วมกันภายใต้กรอบอาเซียน นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสในการเสริมสร้างศักยภาพของประเทศ และโอกาสที่จะมีสิทธิ์มีเสียงในการผลักดันนโยบายของประเทศสู่เวทีระดับนานาชาติ ตลอดจนโอกาสในการรักษาผลประโยชน์ของประเทศไทยในเวทีโลก

ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยมีการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนกำหนดไว้ 3 ยุทธศาสตร์ มุ่งเน้นไปที่คุณภาพบัณฑิต ความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษานับตั้งแต่อาจารย์ องค์กร

ความรู้และนวัตกรรม หลักสูตรและการสอน คุณภาพโครงสร้างพื้นฐานระดับสากล และพัฒนางานวิชาการและงานวิจัยสู่ความเป็นเลิศ ยุทธศาสตร์สุดท้ายเกี่ยวข้องกับบทบาทอุดมศึกษาไทยในประชาคมอาเซียนให้เป็นศูนย์กลางการศึกษา พัฒนาศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาในอาเซียน

ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยด้านการศึกษาเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายโอกาสทางการศึกษา การยกระดับคุณภาพการศึกษา การนำโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามารองรับการขยายโอกาสและการยกระดับคุณภาพการศึกษาตลอดจนการบริหารจัดการทางการศึกษาในเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างประชาคมอาเซียนดินแดนแห่งความสงบสุข สันติภาพและมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยเกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัย

พระมหาเหรียญชัย ไชยเชษฐ์ (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา ที่มีต่อการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง ในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ด้านเทคนิคและบริการ และเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้บริหาร กับอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา โดยแยกศึกษาเป็นภาคคือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ พร้อมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ ในการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหาร 64 รูป/คน อาจารย์ เจ้าหน้าที่ 144 รูป/คน และนักศึกษา 357 รูป/คน จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง การเก็บรวบรวมข้อมูลได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์คืน 550 ชุด คิดเป็นร้อยละ 97.35 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างโดยใช้ค่าที (t-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนใช้ F-test หากพบความแตกต่างจะทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง พบว่าใน 4 ด้านคือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ ปานกลาง ยกเว้นผู้บริหารวิทยาเขตศรีล้านช้าง ที่มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของ ผู้บริหาร อาจารย์

เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา ที่มีต่อการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยภาพรวม มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน สุดท้ายด้านปัญหาและอุปสรรคพบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาทุกด้าน ยกเว้นด้านเทคนิคและบริการมีปัญหาในระดับน้อย

พิเชษฐ เพียรเจริญ (2547, หน้า 32-33) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจและความต้องการในการใช้บริการของฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการให้บริการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการใช้บริการฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีการใช้บริการการผลิตเอกสารคำสอนมากที่สุด รองลงมาคือ การใช้โสตทัศนูปกรณ์ 2) ความพึงพอใจต่อการใช้บริการฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาการบริการแต่ละด้านพบว่ามีความพึงพอใจการผลิตเอกสารคำสอนมากที่สุด รองลงมาคือ การฝึกอบรมนวัตกรรมเทคโนโลยีการศึกษา 3) ความต้องการใช้บริการมีความต้องการใช้บริการการผลิตเอกสารคำสอนมากที่สุด รองลงมาคือ การฝึกอบรมนวัตกรรมเทคโนโลยีการศึกษา 4) ปัญหาการใช้บริการมีปัญหาด้านการใช้บริการห้องเรียนเสมือนจริงมากที่สุด รองลงมาคือ ห้องคอมพิวเตอร์ผลิตสื่อการสอน 5) ในด้านข้อเสนอแนะต่อการให้บริการภาพรวมพบว่า ต้องพัฒนา ปรับปรุง จัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ด้านคอมพิวเตอร์ และพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัยและเพียงพอเพื่อการให้บริการ

หทัยชนก วัฒนา (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของไทยในทศวรรษหน้า มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในทศวรรษหน้า และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์ และ/หรือสารสนเทศศาสตร์ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เกี่ยวกับลักษณะห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของไทยในทศวรรษหน้า ด้วยเทคนิคเดลฟาย โดยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความเกี่ยวข้องในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และ/หรือสารสนเทศศาสตร์ และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ รวม 41 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสอบถามจำนวน 2 รอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อคำนวณหาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พันธกิจของห้องสมุด ต้องกำหนดให้สอดคล้องกับพันธกิจของสถาบัน และจะต้องสนับสนุน ส่งเสริม การเรียนการสอน การวิจัยของประชาคมของสถาบัน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ว่า ห้องสมุดต้องทำหน้าที่เป็นหน่วยงานให้บริการสารสนเทศ ด้วยการเตรียมสารสนเทศ และแหล่งสารสนเทศที่อยู่ทั้งภายในและภายนอกห้องสมุด ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการ

สอน การวิจัย ส่งผลให้ห้องสมุดสามารถให้บริการสารสนเทศได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ห้องสมุดควรได้รับงบประมาณจากสถาบัน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10-15 ของงบประมาณของสถาบัน ในส่วนของบรรณารักษ์ควรมีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การตีความหมายของความต้องการของผู้ใช้ และการปฏิสัมพันธ์ ควรส่งเสริมให้มีการดูงานของห้องสมุดต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศมากขึ้น รวมถึงการอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง ห้องสมุดควรจัดหาสารสนเทศในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลออนไลน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในด้านการจัดหาทรัพยากรร่วมกัน เน้นความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูล MARC ผ่าน Z39.50 protocol รวมถึงการจัดเตรียมข้อมูลและเมตาดาต้า (Metadata) มีระบบควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมของสถานที่จัดเก็บสื่อให้เหมาะสม รวมไปถึงการบำรุงรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้กับสื่อต่างๆ ด้วย และควรมีการสำรวจทรัพยากรสารสนเทศทุกปี จัดหาเทคโนโลยีมาช่วยในด้านการรักษาความปลอดภัยของทรัพยากรสารสนเทศเช่น เทคโนโลยี RFID ในส่วนของบริการนั้น ห้องสมุดควรมีการบริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้าตลอด 24 ชั่วโมง โดยไม่มีวันหยุด ในรูปแบบของ Online Reference และจัดทำบทเรียน แบบฝึกหัดการสืบค้นสารสนเทศ และแหล่งเชื่อมโยงการสืบค้นสารสนเทศบนโฮมเพจของห้องสมุด นำเสนอการบริการแบบ Self Service มากขึ้น เน้นการบริการในเชิงรุก มีการกำหนดกฎสำหรับการเข้าถึง การใช้ การเผยแพร่ หรือการทำซ้ำข้อมูล เพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดลิขสิทธิ์ จัดเตรียมคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วงให้เพียงพอ การบริการยืมระหว่างห้องสมุด ควรกระทำผ่านทางระบบเทคโนโลยีเครือข่ายได้ทั้งหมด ห้องสมุดควรประสานงานกับศูนย์คอมพิวเตอร์ของสถาบันในการติดตั้งและใช้เครือข่ายความเร็วสูง และเครือข่ายไร้สาย ควรจัดจ้างหน่วยงานภายนอกมาให้บริการในส่วนของบริการต่างๆ ที่ไม่ใช่หน้าที่ของห้องสมุดโดยตรงเช่น บริการนำส่งเอกสาร ส่วนความคาดหวังของผู้ใช้ ผู้ใช้คาดหวังให้ห้องสมุด มีบริการสืบค้นสารสนเทศบนสื่อทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และมีบริการสืบค้นสารสนเทศทางอิเล็กทรอนิกส์ให้กับผู้ใช้ที่อยู่นอกห้องสมุด

อัญชลี กล้าเพชร วรณัฐ อุษณกร และนิรมิตร ยอดเกลี้ยง (2550, หน้า 234) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจบริการยืม-คืนสารสนเทศของหอสมุดจอห์นเอฟเคนเนดี เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการใช้บริการยืม-คืนทรัพยากรสารสนเทศ ศึกษาเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจในการใช้บริการยืม-คืนทรัพยากรสารสนเทศ และรวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาบริการ กลุ่มตัวอย่างคือ อาจารย์ นักศึกษาระดับปริญญาตรี และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 378 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเอฟ (F-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี เข้าใช้ห้องสมุดสัปดาห์ละ 5 ครั้ง ในช่วงเวลา 12.00-16.30 น. รับทราบเกี่ยวกับบริการยืม-คืนและบริการที่เกี่ยวข้องด้านบริการ

ยืม-คืนหนังสือ และรับทราบเกี่ยวกับระเบียบการยืม-คืนด้านจำนวนหนังสือ วารสาร และ โสตทัศนวัสดุที่สามารถยืมได้ บริการยืม-คืน และบริการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 บริการ ที่ผู้ใช้บริการ พึงพอใจมากที่สุดคือ บริการยืม-คืนหนังสือ 2) ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจบริการยืม-คืน ทรัพยากร สารสนเทศทุกด้านในระดับปานกลาง โดยมีความพึงพอใจสูงที่สุดด้านบุคลากรผู้ให้บริการยืมคืน ผล การเปรียบเทียบและทดสอบความมีนัยสำคัญของความพึงพอใจในการใช้บริการยืม-คืนของ ผู้ใช้บริการที่มีสถานภาพต่างกันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) ผู้ใช้บริการมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงและพัฒนาบริการยืม-คืนทรัพยากรสารสนเทศด้านบริการยืม-คืน และบริการที่เกี่ยวข้อง ระเบียบการยืม-คืน และบุคลากรผู้ให้บริการยืม-คืน

บุษกร แก้วพิทักษ์คุณ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความร่วมมือในการ แลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานการผลิตทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ สภาพของความร่วมมือในการดำเนินงานแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินงานแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ จากผู้ปฏิบัติงานพัฒนา ทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุด สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 2) ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางใน การให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ จากผู้ปฏิบัติงานพัฒนา ทรัพยากรสารสนเทศและผู้ปฏิบัติงานอื่นในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เครื่องมือวิจัยเป็น แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ และผู้ปฏิบัติงานอื่นใน ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 24 แห่ง จำนวน 144 คน ได้รับการตอบกลับร้อยละ 83.33 สถิติที่ ใช้วิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ผลของการวิจัยพบว่า การผลิตทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการแลกเปลี่ยนของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีการดำเนินงานผลิตในรูปแบบเอกสาร ฉบับเต็มมากที่สุดได้แก่ วิทยานิพนธ์ บทความ/วารสาร สิ่งพิมพ์ของมหาวิทยาลัย และรายงานวิจัย ใน ด้านความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์มีเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา คัดเลือกคือ พิจารณาจากเนื้อหาตรงตามหลักสูตรการเรียนการสอนโดยใช้หลักเกณฑ์ชื่อเรื่องต่อชื่อ เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ ต้องใช้เวลารอคอยนาน และขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศ อิเล็กทรอนิกส์ที่จะใช้แลกเปลี่ยน ด้านความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาทรัพยากร และผู้ปฏิบัติงาน อื่นในด้านนโยบาย มีความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ที่ห้องสมุดควรกำหนดนโยบายของการแลกเปลี่ยน เป็นลายลักษณ์อักษร คัดเลือกเนื้อหาตรงตามหลักสูตรการเรียนการสอน ประเภทของทรัพยากร สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่ควรนำมาแลกเปลี่ยนคือ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และฐานข้อมูลท้องถิ่น ด้านกระบวนการ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเห็นด้วยในหลักเกณฑ์การแลกเปลี่ยน โดย ประเมินจากคุณค่าของทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ในขณะที่ผู้ปฏิบัติงานอื่น เห็นด้วยกับ หลักเกณฑ์ชื่อเรื่องต่อชื่อเรื่อง

กุลธิดา ท้วมสุข จุฑารัตน์ ศรารณวงค์ และกันยารัตน์ เคียวเช่น (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการรับบริการจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยของอาจารย์ที่ใช้วิธีการสอนแบบเน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ศึกษาความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของห้องสมุด แนวคิดเชิงนโยบาย และปัญหาอุปสรรคในการบริหารและการบริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ของบรรณารักษ์ ผู้บริหารห้องสมุด และผู้บริหารมหาวิทยาลัย และ 3) พัฒนาและเสนอรูปแบบการบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและผู้บริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 8 คน บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 79 คน อาจารย์ผู้สอนจำนวน 1,136 คน และผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จำนวน 15 คน เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่าร้อยละ ไคว-สแควร์ ค่าเฉลี่ย และการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนมี 5 องค์ประกอบคือ 1) นโยบายและระบบการบริหาร 2) ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ 3) ด้านการบริการส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และ 5) ด้านนักวิชาชีพสารสนเทศ

2. งานวิจัยเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

กชิตธร ภูภราดัย และคณะ (2553, ออนไลน์) ได้ทำการศึกษาเทคนิคการปรับปรุงข้อผูกพันการเปิดเสรีบริการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสาขาโทรคมนาคม เพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางและเทคนิคการปรับปรุงข้อผูกพันและการเปิดตลาดการค้าระหว่างประเทศในตลาดบริการโทรคมนาคมให้แก่กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยมีเป้าหมายการอนุญาตการถือหุ้นของคนสัญชาติอาเซียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 51 ในปี 2551 และไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ในปี 2553 และสำหรับ FTA ที่มีการลงนามแล้ว อาทิ ข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น ข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย เป็นต้น โดยมีเงื่อนไขที่จะต้องทบทวนการเจรจาผูกพันบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระยะเวลาอันใกล้ ดังนั้น จึงต้องมีการเตรียมการจัดทำร่างข้อเสนอเพื่อปรับปรุงข้อผูกพันการเปิดเสรีด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในกรอบต่างๆ ให้มีความก้าวหน้า สอดคล้องกับสถานะทางกฎหมาย และคำนึงถึงความพร้อมของประเทศไทยเพื่อเป็นการรองรับการเจรจาเปิดเสรีด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่อไป

จุฬารัตน์ ศราวณะวงศ์ และเปี่ยมสุข ทุ่งกาวิ (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการปรับตัวของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพการณ์ปัจจุบันของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรองรับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และ 2) การปรับตัวของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทย โดยศึกษาเฉพาะห้องสมุดมหาวิทยาลัยในสังกัดรัฐ ไม่รวมมหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้อำนวยการห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำนวน 16 คน และผู้รู้จำนวน 14 คน เครื่องมือวิจัยได้แก่ แนวทางสัมภาษณ์เชิงลึก ระยะเวลาการเก็บข้อมูล 10 เดือน ตั้งแต่เดือนเมษายน 2555 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2556 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ด้านสภาพปัจจุบันห้องสมุดส่วนใหญ่ยังไม่มีมีการดำเนินการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเท่าที่ควร เนื่องจากขาดนโยบายที่ชัดเจนจากหน่วยงานต้นสังกัด ด้านทรัพยากรสารสนเทศเน้นการจัดการทรัพยากรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนและประเทศในกลุ่มสมาชิกเข้าห้องสมุด แต่ยังขาดความร่วมมือในการพัฒนาคลังข้อมูลสถาบัน เพื่อเชื่อมโยงการใช้สารสนเทศร่วมกันระหว่างสถาบัน มีการจัดนิทรรศการและกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้ใช้ บุคลากรส่วนใหญ่มีปัญหาในการสื่อสารภาษาอังกฤษ การเตรียมการส่วนใหญ่ของห้องสมุดเป็นเรื่องการพัฒนาบุคลากรด้านภาษา และการให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน สิ่งที่ห้องสมุดควรปรับตัวคือ ควรมีนโยบายและแผนที่ชัดเจนในการดำเนินงานเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งควรดำเนินการตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัยต้นสังกัด ห้องสมุดในกลุ่มสมาชิกอาเซียนควรมีความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน โดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับห้องสมุดอื่น ประกอบด้วยการพัฒนาฐานข้อมูลสหบรรณานุกรม เพื่อให้ห้องสมุดทุกแห่งเข้าถึงและใช้ทรัพยากรของกันและกันได้ การสร้างคลังข้อมูลสถาบันเพื่อแลกเปลี่ยนผลงานทางวิชาการของบุคลากรในแต่ละสถาบัน รวมถึงร่วมมือกันพัฒนาฐานข้อมูลกลางที่รวมข้อมูลเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนและข้อมูลประเทศสมาชิกทั้ง 3 เสาหลัก คือ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ด้านบริการบรรณารักษ์ควรเน้นให้บริการเชิงรุก และปรับตัวโดยเปิดรับผู้ใช้บริการจากประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ทั้งการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน ควรจัดมุมอาเซียนเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดี ด้านบุคลากรควรมีการเตรียมความพร้อมในด้านภาษาอังกฤษในระดับที่สามารถสื่อสารได้ รวมถึงมีความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ห้องสมุดในกลุ่มอาเซียนควรมีความร่วมมือในการฝึกอบรม และแลกเปลี่ยนบุคลากรระหว่างสถาบันเพื่อให้บุคลากรได้พัฒนาตนเอง ซึ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยทุกแห่งควรเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายห้องสมุดมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUNILO) เพื่ออำนวยความสะดวกความร่วมมือในด้านต่างๆ

สรุปแล้วงานวิจัยโดยภาพรวมจะทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการงานห้องสมุดคือ บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ด้านเทคนิคการบริการ รวมถึงการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการ สำหรับงานวิจัยด้านความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างห้องสมุด พบว่ามีการดำเนินงานผลิตในรูปแบบเอกสารฉบับเต็มมากที่สุดคือ วิทยานิพนธ์ บทความ/วารสาร สิ่งพิมพ์มหาวิทยาลัย และรายงานวิจัย แนวทางการดำเนินการความร่วมมือในห้องสมุดควรกำหนดนโยบายของการแลกเปลี่ยนเป็นลายลักษณ์อักษร คัดเลือกเนื้อหาตรงตามหลักสูตรการเรียนการสอน และทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่ควรนำมาแลกเปลี่ยนคือ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และฐานข้อมูลท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับห้องสมุดในทศวรรษหน้าโดยใช้เทคนิคเดลฟาย พบว่าห้องสมุดในทศวรรษหน้าต้องกำหนดพันธกิจของห้องสมุดให้สอดคล้องกับพันธกิจของสถาบัน ส่งเสริมการเรียนการสอน บริการสารสนเทศให้สอดคล้องกับความต้องการผู้ใช้บริการที่หลากหลาย บุคลากรต้องมีความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างห้องสมุด เน้นบริการเชิงรุก ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารและรักษาความปลอดภัยของทรัพยากรสารสนเทศ รวมถึงให้ความสำคัญกับลิขสิทธิ์ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การปรับตัวของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ห้องสมุดต้องมีนโยบายชัดเจนสอดคล้องกับต้นสังกัด จัดหาทรัพยากรสารสนเทศสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ด้านอาเซียน บุคลากรต้องพัฒนาความรู้ภาษาอังกฤษ มีความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ และสร้างคลังข้อมูลเพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันและบริการเชิงรุก จะพบว่าประเด็นสำคัญเหล่านี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับการให้ความสำคัญเปิดเสรีด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สอดคล้องกับสถานะทางกฎหมายและความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล และคำนึงถึงความพร้อมของประเทศไทย รวมถึงองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ 1) นโยบายและระบบการบริหาร 2) ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ 3) ด้านการบริการส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และ 5) ด้านนักวิชาชีพสารสนเทศ ดังนั้นงานวิจัยการพัฒนารูปแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยสู่ประชาคมอาเซียนจึงได้แนวคิดด้านกรอบการศึกษาในประเด็น การบริหาร การบริการ บุคลากร ทรัพยากรสารสนเทศและการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของห้องสมุดในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนภายใต้ข้อกำหนดแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศที่คำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลและให้ความสำคัญต่อกฎหมายลิขสิทธิ์ในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ